

BUTLLETÍ
ELECTRÒNIC
DE LA
SOCIETAT
CATALANA DE
CIÈNCIA-FICCIÓ I
FANTASIA

Estiu 2014. Número 41

EDITORIAL

L'hereu escampa

En aquest número del butlletí Jordi José i Manuel Moreno evocuen quan van publicar, el setembre farà vint anys, el seu llibre *Física i ciència-ficció*, que va representar un canvi en l'ensenyament de la física i en la utilització de la ciència-ficció. I expliquen que l'han fet servir durant divuit cursos en l'assignatura de títol homònim, fins a l'arribada d'un canvi en la planificació universitària.

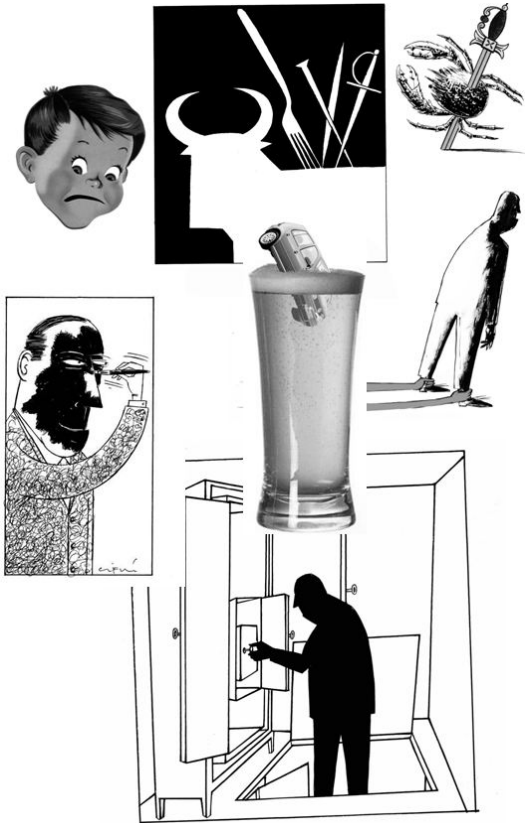
També, Jordi Font-Agustí evoca la publicació, fa més de cinquanta anys, del conte "El misteri de Clara" de Ferran Canyameres, autor de qui el setembre es complirà el cinquantenari de la mort. Com fa observar Font-Agustí, Canyameres anticipava uns problemes ètics que la ciència aplicada va trigar trenta anys a haver d'afrontar.

Una altra efemèride que recordem al butlletí són els quaranta anys de la mort d'Aurora Bertrana, també el setembre. L'any 1971 Bertrana publicava l'anticipació utòpica *La ciutat dels joves*, en un inici simbòlic del seguit d'obres de ciència-ficció que eren el símptoma més clar que la societat catalana s'adonava que alguna cosa de fons anava canviant, que la realitat no havia de ser mai més tal com era i que ens havíem de preparar per a ser protagonistes del nostre futur: després del llibre de Bertrana, *Els astronautes del Mussolde* de Sebastià Sorribas el 1972, *L'enquesta del Canal 4* d'Avel·lí Artís-Gener el 1973, *Mecanoscrit del segon origen* de Manuel de Pedrolo el 1974, *Memòries d'un futur bàrbar* de Montserrat Julió el 1975, *Qualsevol-cosa-ficció* de Josep Albanell el 1976..., tots són fites amb què la ciència-ficció anava avisant dels canvis.

Són obres i autors potser no prou recordats, però que han fet que siguem on som, que siguem com som, i dels quals som hereus. Una figura clàssica de la nostra tradició cultural és l'hereu escampa, aquell que malbarata el patrimoni que ha rebut perquè no sap apreciar l'esforç que ha costat. No voldríem merèixer aquest epítet, i per això amb el butlletí us convidem a reactualitzar tots plegats aquestes fites.

COMIAT

Guillem Cifré, un dels darrers poetes visuals

Guillem Cifré Barrabín (1952-2014), fill de l'extraordinari ninotaire de Bruguera Guillem Cifré Figuerola (1922-1962), va morir el passat 16 de maig a causa d'una malaltia que se li havia manifestat pocs mesos abans. Les il·lustracions de Cifré es caracteritzaven perquè sovint transitaven per la frontera de mons fantàstics. Pertanyia a la generació que va viure una adolescència marcada pel maig del 68 i que va cavalcar amb els moviments *underground* que van florir arreu del món i també en determinats sectors de la Barcelona dels setanta. Va iniciar la seva carrera artística a la revista "Mata Ratos", i va publicar a "El Papis", "El Hinchado Enmascarado", "Star", "El Víbora" i "Cairo", entre d'altres. El seu estil inconfusible, de traç rectilini i esquemàtic, també es va fer veure al "Diari de Barcelona", "El País", "El Periódico" o l'"Avui". Actualment mantenia una col·laboració periòdica al "Punt/Avui", al setmanari cultural. Cifré va ser un artista polifacètic: dibuixant,

cartellista, pintor, confegidor de collages d'il·lustració i fotografia... amb una obra ben impregnada de surrealisme.

El seu personatge més conegut potser és "El Tio del final", un individu amb barret i caminar de vianant urbà. El 2009 Guillem Cifré va guanyar el Premi Nacional de Còmic pel seu llibre *Artfòbia II*, amb vinyetes publicades a l'"Avui". Durant la tardor de 2014 està previst que Edicions del Ponent publiqui un recull del darrer personatge que va crear, "El senyor Ruc", el seu *alter ego*. No oblidaré la il·lusió que traspaven els ulls del Guillem, ja molt malalt, quan em va mostrar les primeres proves en color de les cobertes d'aquest llibre.

Vaig tenir la sort de treballar amb ell al llarg de l'any 2003 en un projecte que vam anomenar "Kurts", que consistia a combinar relats breus amb il·lustracions. Jo li enviava el microrelat i al cap d'uns dies ell em retornava una imatge, però sovint era al revés: ell m'enviava la imatge i jo escrivia el text que em suggeria. Vam generar amb complicitat una seixantena de kurts (un dels quals, "Superheroi", es publicà l'any 2007 en el núm. 4 d'aquest Butlletí; un altre el publiquem ara, en homenatge, sota aquesta evocació). Va ser un procés creatiu i divertit en què vaig tenir l'oportunitat de treballar amb un poeta visual (així va definir al Guillem el company Sebastià Roig), un projecte que resta inèdit, probablement perquè a la capacitat de Cifré de crear i suggerir amb imatges li feia nosa la paraula escrita.

Jordi de Manuel

Jugada

Guillem Cifré i Jordi de Manuel

El porter fa arribar la pilota al lateral.

El lateral dribla el davanter, fa una passada al central, que l'envia fins al mig camp entre les cames d'un contrari.

El lliure la passa a l'extrem esquerre, que executa una centrada perfecta i posa l'esfèrica als peus del davanter centre.

Aquest etziba un xut massa fort que surt per sobre la porteria i fa petar l'ampolla de cervesa del Quim, que en aquest precís moment esgrimeix els mànecs de les barres del porter i dels tres defenses metàl·lics de l'altre equip.

CRÒNICA

20 anys de "Física i ciència-ficció"

-Aquí es creen els camps de força? - preguntà Orloff.

-En efecte! No n'ha vist mai cap?

-No -el comissari va somriure amb cara trista-. Ni tan sols sé què és un camp de força; només sé que es pot utilitzar com a cuirassa protectora contra meteorits.

-És molt senzill -explicà Prosser-. Tota la matèria està composta d'àtoms. Els àtoms es mantenen units per les forces interatòmiques. Tregui els àtoms i deixi les forces interatòmiques. Això és un camp de força.

I. Asimov, "Not final", 1941.
(Qüestió 6.8 del llibre *Física i ciència-ficció*)

"Aquest llibre obre a casa nostra un nou camí per a l'ensenyament universitari de les ciències. Un camí ple d'amenitat i que, alhora, no oblida el rigor ni la seriositat, tan indispensables. Amb aquesta iniciativa els professors Jordi José i Manel Moreno, del Departament de Física i Enginyeria Nuclear de la Universitat Politècnica de Catalunya, s'incorporen a un conjunt, cada dia més nombrós, de professors que utilitzen la ciència-ficció com a material adient per a l'estudi i l'ensenyament." Amb aquestes paraules l'erudit i professor Miquel Barceló encetava el pròleg del llibre *Física i ciència-ficció*, obra dels autors citats. Tota una novetat en el panorama universitari de l'època que va veure la llum gràcies al suport de la mateixa universitat. D'això fa ara, justament, 20 anys.

D'on va sorgir la idea? Per aquella època, principis dels anys noranta, impartíem docència en la titulació d'Enginyeria Informàtica. La Informàtica estava de moda i molts estudiants escollien aquesta titulació. Però la presència d'una assignatura de Física general en el primer curs no era gaire ben assimilada. Resultava difícil transmetre als estudiants de primer la importància de la física, fonament de qualsevol tecnologia. Per pal·liar aquesta manca d'entesa, se'ns va ocórrer utilitzar la mateixa estratègia que ja havien emprat amb èxit algunes universitats nord-americanes. En la contestatària dècada dels anys seixanta, els estudiants ens els campus universitaris estaven per altres coses. Per aconseguir atreure'ls, alguns departaments de llengües i filologies van començar a proposar lectures d'obres de ciència-ficció en lloc dels habituals clàssics (Shakespeare i companyia). Si les novel·les de ciència-ficció d'autors com Asimov, Clarke o Heinlein eren tan llegides per la ciutadania, per què no utilitzar-les en l'àmbit universitari? Si s'aconseguia inculcar en els estudiants (de lletres!) el gust per la lectura, l'acostament als clàssics ja vindria sol. Si es tractava de fer una anàlisi literària o d'ensenyar a redactar, tant era, en el fons, utilitzar una tragèdia grega com el relat d'una aventura espacial. Alguns professors de departaments científics van veure també el potencial de la ciència-ficció per a atreure estudiants i augmentar-ne la motivació cap a les seves disciplines. Al cap i a la fi, la literatura de ciència-ficció conté molta (bona o dolenta, això és un altre tema) ciència i tecnologia. Es van desenvolupar així cursos multidisciplinaris de lingüística, sociologia, antropologia, biologia, física, astronomia, etc., que explotaven l'extraordinari potencial de la ciència-ficció. El professor de física Leroy Dubeck va ser un dels primers a incorporar una altra de les manifestacions del gènere de ciència-ficció: el cinema i les sèries de TV que tant d'èxit tenien (i tenen). El seu llibre *Science in Cinema: Teaching Science Fact Through Science Fiction Film* (1988) aborda l'anàlisi del contingut científic i humanístic d'alguns dels films clàssics del gènere.

Amb aquests referents al cap, vam començar a introduir elements de ciència-ficció en la docència habitual de les assignatures de física dels primers cursos de les titulacions d'enginyeria. La resposta estudiantil va desbordar totes les previsions. Poc motivats i molt crítics amb la presència mateixa

d'una assignatura de física en la titulació que havien escollit, els estudiants es llançaven ara amb vehemència a la resolució de problemes de física en què els protagonistes eren superherois com Superman aturant en sec un camió (fregament dinàmic) o Spiderman pujant per una paret (forces de cohesió). Discutien els problemes de la invisibilitat de l'home invisible (òptica), si un goril·la gegantí com King Kong podria ser tan gran (lleis d'escala) o si es podria donar vida a un ésser com el monstre de Frankenstein amb el corrent elèctric d'un llamp (electricitat). No solament resolien problemes de física i treballaven els conceptes, sinó que participaven activament en el desenvolupament de la classe i en les discussions que sorgien espontàniament. En resum, els elements de ficció acostaven l'estudiant al món de la física i despertaven el seu interès per la matèria. Començaven a practicar el mètode científic. L'assignatura de física general havia passat de ser criticada a resultar imprescindible. Quin professor no se sentiria esperonat i motivat davant d'aquesta predisposició i aquesta motivació dels seus estudiants?

Una xerrada a la Facultat d'Informàtica organitzada pel professor Miquel Barceló i la ressenya que en va aparèixer al diari "El País" (hi va assistir un periodista d'incògnit) van donar lloc a una allau d'entrevistes de premsa, ràdio i TV (aparició en un noticiari de Tele5). La ciència-ficció a les aules universitàries tenia ganxo mediàtic. Conferències, seminaris i activitats de tota mena ens van portar a plantejar-nos la possibilitat d'elaborar un text que recollís les situacions, els problemes i les qüestions de física presents en l'àmbit de la ciència-ficció. Cinema, literatura i còmic d'aquest gènere eren (són) un material de primera per a l'ensenyament-aprenentatge de la física, en particular, i de la ciència, en general, a través de la ficció. El projecte fou presentat a la segona Convocatòria d'Ajuts a l'Elaboració de Material Docent l'any 1992 de la nostra universitat, i hi fou guardonat. És a dir, vam rebre fons per a desenvolupar el projecte. La redacció del text ens va costar gairebé un any de treball: vam tornar a veure (ara amb ulls crítics) les pel·lícules clàssiques del gènere i la filmografia recent i vam recuperar les lectures literàries i de còmics de joventut i ens vam endinsar en l'univers literari (ampli, extens i per a tots els gustos i sensibilitats). El material estava disponible, només calia analitzar-lo i discutir-lo.

Vam tenir la sort que el servei de Biblioteques de la UPC (la mà de Miquel Barceló era molt llarga) apostés per la compra de llibres i revistes del gènere: la secció de ciència-ficció (complementada actualment amb un fons de films i còmics) ha esdevingut una de les més importants, si no la més important, tant pel contingut com pel volum, de l'Estat. La tradició de la ciència-ficció a la UPC venia també del Premi de novel·la curta de ciència-ficció, creat el 1991 com a culminació dels actes de commemoració del 20 aniversari (una altra efemèride) de la Universitat Politècnica de Catalunya. Promogut pel Consell Social, "unifica els conceptes de ciència, tècnica i literatura i introdueix als estudiants en conceptes de ficció que corresponen a la realitat".

En comptes de seguir la línia oberta per Dubeck d'abordar un film o novel·la sencera, ens vam decantar per aprofitar fragments de films i de novel·les en què apareixia algun concepte físic i, si estava mal tractat, cosa habitual, millor: l'errada sempre resulta molt més cridanera. Un minut o dos de visionat d'un fragment de film o la lectura d'un extracte de la novel·la o relat curt (la ciència-ficció té obres mestres en aquest format literari) ens servia de base per a l'anàlisi crítica de la llei, el fenomen o concepte físic. Sense descartar l'anàlisi global o de conjunt de l'obra, ens hem adonat que aquest format de videoclip s'adapta millor a les necessitats docents i de divulgació.

El text, completat el novembre de 1993, fou publicat per Edicions UPC (editorial de la mateixa universitat que es va posar al nostre servei des del primer moment) al setembre de 1994 amb el títol de *Física i ciència-ficció*. Un títol sintètic que no deixava entreveure, ni de bon tros, el contingut. Ens vam moderar una mica, atès que era un llibre de text per a ser utilitzat per estudiants universitaris d'enginyeria i estava publicat per una editorial universitària. La innovació i els recursos didàctics ja hi eren dins... És més, poc després ens vam assabentar de la publicació per l'editorial Akal d'un llibre en castellà amb el mateix títol, *Física y ciencia ficción*. Un llibre de text adreçat als estudiants de batxillerat en què la professora d'institut Pilar Bacas i els seus col·laboradors utilitzaven relats de Clarke i Verne per ensenyar física. Quina coincidència!, vam dir tots els autors quan ens vam conèixer.

Curiosament, diversos diaris i mitjans de comunicació es van fer ressò de la seva publicació. Als periodistes els semblava

mediàtic i digne de figurar com a notícia que uns professors universitaris abordessin el cinema tot analitzant-ne el contingut científic. I trobessin errades majúscules. Les vegades que vam haver d'explicar, davant de sorpresos i interessats periodistes, micròfons de ràdio o càmeres de TV, si King Kong podria ser tan gran o si Superman podria parar en sec un camió, entre preguntes de si es pot viatjar en el temps o construir una espasa-làser (!) com les de *Star Wars*!

En paral·lel a l'elaboració del text, i esperonats pel director del Departament de Física i Enginyeria Nuclear, Joaquim Valls, primer, i Antoni Giró, després, vam fer l'oferta d'una assignatura específica sobre la física a la ciència-ficció, emmarcada dins del conjunt d'assignatures de lliure elecció nascudes de l'enèsima reestructuració dels plans d'estudis universitaris. Vam dissenyar el curs de física amb base en la ciència-ficció. No era solament comentar algun exemple de la ficció per consolidar algun concepte o llei física, ara la física s'ensenyava a partir de la seva presència en la ciència-ficció. I no sols això: la ciència-ficció no era solament un recurs didàctic més, sinó una manera d'analitzar l'impacte social del progrés tecnocientífic. De preparar els estudiants per al repte del futur, com bé resumia l'opinió anònima d'un estudiant: "L'assignatura Física i ciència-ficció ens ha inspirat una forma d'enfrontar-nos amb la realitat i els seus veritables límits." Estudiants entregats i motivats que ens van arribar a proposar: "Per què no fem classe els dissabtes?", "Ja s'ha acabat FCFI? Per què no fem FCFII?".

Les places ofertes van resultar insuficients per a la demanda d'estudiants, circumstància que s'ha anat repetint gairebé durant els 18 cursos acadèmics (1993-2011) en què s'ha impartit l'assignatura (fins a l'arribada del nou canvi de plans!). El llibre de capçalera de l'assignatura va ser, és clar, *Física i ciència-ficció*.

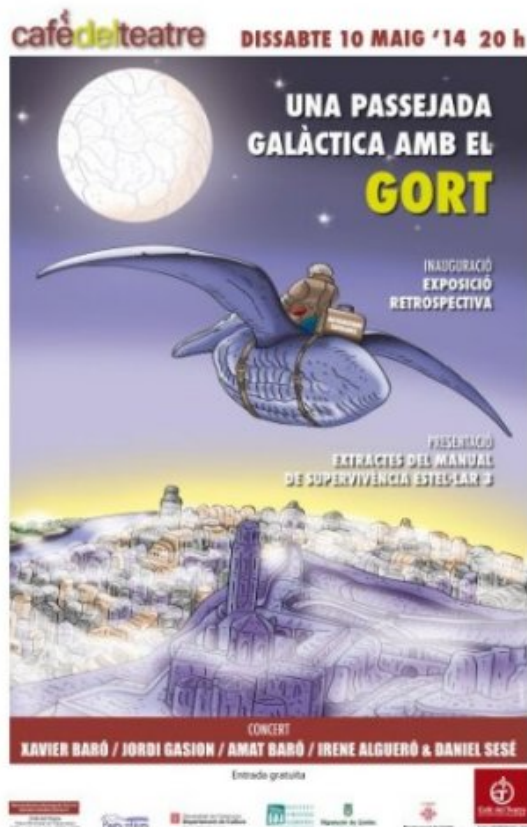
Un any després de la seva publicació, el llibre va obtenir el Premi Ignotus 1995 al millor llibre d'assaig, concedit per l'Asociación Española de Fantasía y Ciencia Ficción. No era ben bé un llibre d'assaig, era un llibre de text de física (amb moltes fórmules) adreçat a estudiants de primers cursos de ciències i, damunt, estava escrit en català (i la trobada es feia a Cadis). Però els membres de l'associació van reconèixer la seva importància en la introducció i l'ús del gènere de ciència-ficció no sols en l'àmbit docent, més enllà de la possible barrera lingüística (demostrant un cop més el poder de la ciència-ficció per a traspasar fronteres).

L'interès suscitat per la publicació i, sobretot, per aquesta manera pionera d'ensenyament-aprenentatge i divulgació i comunicació de la tecnociència, ens va portar a una frenètica i continuada activitat amb els mitjans de comunicació. I a la proposta d'Edicions UPC d'escriure un llibre en castellà i sense fórmules en la línia d'aquest. Així va sorgir *De King Kong a Einstein. La física en la ciencia ficción* (1999). Però això és una altra història.

"L'obra ens mou a una reflexió sobre la posició de la ciència. [...] Indissociable del cos que anomenem cultura, el coneixement científic no pot sinó ajudar-nos en el sempre inacabat camí vers la utopia. I a les mans tenim una eina per a enriquir-lo..." Així acabava la presentació de *Física i ciència-ficció* un altre prologuista il·lustre del llibre, el professor Amadeu Montoto. Encara som lluny de la utopia i seria presumptuós, per la nostra part, pensar que un llibre d'aquestes característiques ha tingut un gran impacte. Si més no, la idea que el va motivar ha tingut continuïtat: a altres universitats i instituts, i fins i tot escoles de primària, professors i mestres utilitzen amb normalitat la ciència-ficció. Ens quedem, en tot cas, amb la bona acollida i el reconeixement dels nostres estudiants. I també amb la petjada deixada tant pel llibre com per la llarga llista d'activitats al voltant de l'ús de la ciència-ficció en la comunicació, la divulgació i l'ensenyament-aprenentatge de la tecnociència que hem tingut l'oportunitat de realitzar durant aquests anys. I ara: "Teletransporti'ns, senyor Scott!"

Manuel Moreno
Jordi José

NOTÍCIES

Homenatge a Jordi Gort

Tal com havíem anunciat al butlletí anterior, el dissabte 10 de maig a les 8 del vespre va tenir lloc al Cafè Teatre de l'Escorxador la presentació, a Lleida, dels *Extractes del Manual de supervivència estel·lar*, 3 de Jordi Gort, publicat per Pagès editors, llibre que ressenyem a la secció corresponent, i la inauguració de l'exposició sobre l'artista i el company que vam perdre el 16 d'octubre passat, i un concert homenatge amb la participació de Xavier Baró, Jordi Gasion, Amat Baró i Irene Algueró amb Daniel Sesé, amb la col·laboració dels nombrosos amics de Jordi Gort i representants dels col·lectius en què va participar, tot amb una gran assistència de públic.

Va obrir i presentar l'acte la germana de Jordi Gort, Montse Gort, que va fer una sentida evocació del seu germà i va agrair la col·laboració en l'homenatge, i a continuació, abans del concert, van evocar l'artista desaparegut alguns amics molt vinculats a ell i la seva

obra, entre els quals la presidenta honorària de la SCCFF, Rosa Fabregat, primera prologuista de Jordi Gort, que va evocar el dinar a Lleida en què, en ocasió del seu setanta-cinquè aniversari, Fabregat va posar en contacte Jordi Gort amb la nostra societat.

*****

Pedrolo a la Universitat Pompeu Fabra

El passat 15 de maig va tenir lloc a la Universitat Pompeu Fabra la jornada "Pedrolo contra l'oblit de l'escriptor modern", en ocasió dels quaranta anys de la publicació del *Mecanoscrit del segon origen*. Menada per Sebastià Bennassar amb la col·laboració de Cèlia Nadal, Sergi Sancho i Carles Domènec, a la jornada el professor Manel Ollé

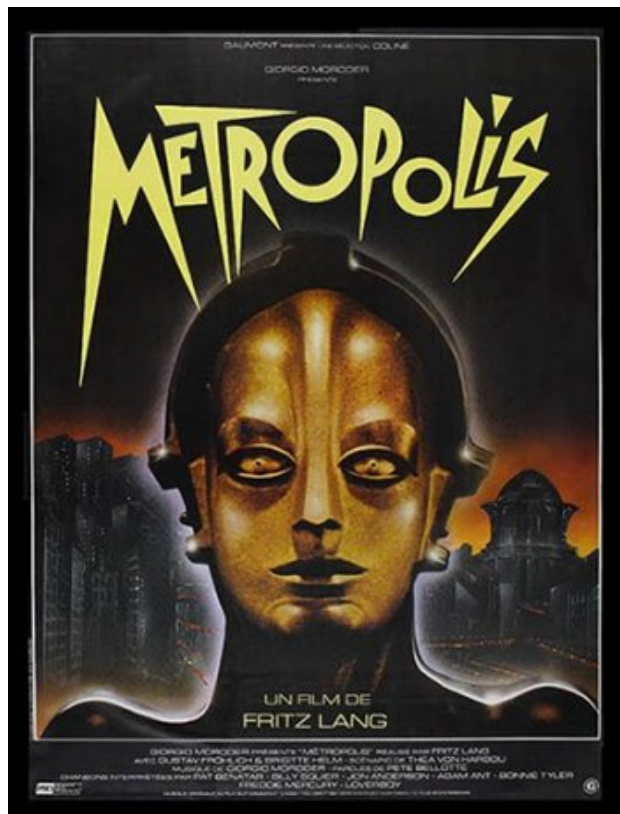
va fer la conferència inaugural, sobre Pedrolo i la novel·la negra en català; Alfons Gregori, de la Universitat polonesa de Poznan, i Pedro Fernández, de la universitat de Cork, a Irlanda, van aportar noves visions sobre el *Mecanoscrit*, com a visió postapocalíptica i com a actualització del tema de l'últim home viu; l'escriptora Margarida Aritzeta va tractar de *Totes les bèsties de càrrega* com a distopia perenne i universal; Anna Moreno-Bedmar i Antoni Munné-Jordà van tractar de la dedicació de Pedrolo als gèneres policíac i de ciència-ficció; Marc Sanjaume va tractar de la visió pedroliana de l'alliberament

nacional, i finalment Sebastià Bennassar va parlar de la universitat i la novel·la negra en relació amb *M'enterro en els fonaments* de Manuel de Pedrolo.

A la fotografia de Montserrat Galícia, la sessió "Les multiplicitats dels gèneres", amb A. Munné-Jordà, Anna Moreno-Bedmar, Cèlia Nadal i Margarida Arizeta.

*****

Ciència-ficció a les nits a la fresca

El cicle estiuenc Cinema a la fresca, que com cada any tindrà lloc al castell de Montjuïc, a Barcelona, enguany s'inaugurarà el diumenge 6 de juliol amb el film *Gravity*, a un quart i cinc d'onze del vespre, dins una sessió que començarà a tres quarts de nou amb un concert de jazz del conjunt femení Wom Trio i, a les deu, un espectacle de dansa aèria amb la companyia Del revès. *Gravity*, guardonada amb set premis Oscar, i que vam comentar al butlletí 39, de l'hivern 2013-2014, serà projectada en versió original anglesa, amb subtítols en castellà.

Dins el cicle estiuenc, que durarà fins al 8 d'agost, el divendres 18 de juliol es projectarà *Metròpolis*, a les deu del vespre, amb acompanyament musical d'orquestra liderada pel trompetista nord-americà Thad Wilson, autor de la partitura. Prèviament, a tres quarts de nou, hi haurà

hagut un concert de La Guitti i Di Finizio.

*****

XLVII Festival de Sitges

El proper 3 d'octubre s'inaugurarà la XLVII edició del Festival de Sitges amb l'estrena del film *[REC] 4 Apocalipsis* de Jaume Balagueró. Com va dir el director, "la saga acaba on va començar, a Sitges".

L'edició de 2014 del festival girarà al voltant dels horitzons onírics com a font d'inspiració creativa. Davant la dissolució de les fronteres entre el món real i el món virtual, el festival explorarà les múltiples opcions que en aquest terreny ofereix el cinema fantàstic. Àngel Sala, director del festival, ho va justificar dient que "la realitat és massa avorrida; els somnis han inspirat moltes obres d'avantguarda".

El tema del festival és reflectit al cartell, que, un cop més, ha fet l'agència China sota la direcció creativa executiva de Rafa Antón i la direcció creativa de Miguel Ángel Duo. Amb l'habitual imatge de l'església de Sitges de fons, el cartell mostra un nen amb els ulls embenats, que sosté un manat de globus formats per ulls en moviment davant l'atenta mirada d'un gos.

Al moment de tancar el butlletí encara no s'ha fet pública la llista de films que participaran al festival. Els interessats en podeu seguir les previsions al web oficial del festival, [sitgesfilmfestival](http://sitgesfilmfestival.com).

Al moment de tancar el butlletí encara no s'ha fet pública la llista de films que participaran al festival. Els interessats en podeu seguir les previsions al web oficial del festival, [sitgesfilmfestival](http://sitgesfilmfestival.com).

*****

Actualitat de "Star Wars"

Fins al 30 de juny podem visitar, a la Ciutat del Cinema de París, a Saint Denis, l'exposició "Star Wars identities", que en dos platós de rodatge, de més de dos mil metres quadrats, presenta

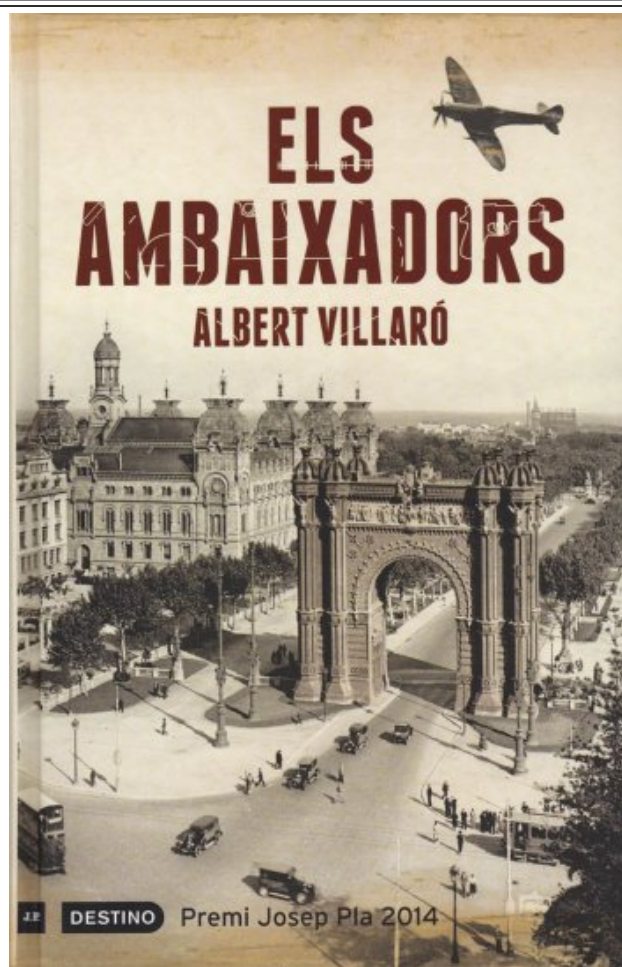
més de dues-centes peces originals de l'arxiu del Lucas Arts Museum de San Francisco: maquetes, accessoris, vestits, armes, vehicles de mida natural i tot d'elements que han bastit l'univers de *Star Wars*. També els assistents poden participar en un joc de rol dividit en tres parts: els orígens, les influències i les decisions, que els descobrirà el seu destí dins la Força.

També dins aquest univers creat per George Lucas, el maig passat va començar als estudis Walt Disney el rodatge del setè episodi de la sèrie, sota la direcció de J.J. Abrams i amb els actors John Boyega, Daisy Ridley, Adam Driver, Oscar Isaac, Andy Serkis, Domhnall Gleeson i Max von Sydow, que estaran acompanyats per les estrelles dels films inicials: Harrison Ford, Carrie Fisher, Mark Hamill, Anthony Daniels, Peter Mayhew i Kenny Baker. El director va manifestar que "És emocionant i surrealista al mateix temps veure com el repartiment original i aquests nous actors s'uneixen perquè aquest univers cobri vida de nou. Tothom està fent el millor possible perquè els fans estiguin orgullosos".

Star Wars: Episodi VII, dirigit per J.J. Abrams, parteix d'un guió de Lawrence Kasdan i d'Abrams. Kathleen Kennedy, Abrams i Bryan Burk en són els productors, i John William n'ha tornat a fer la banda sonora. L'estrena mundial és prevista el 18 de desembre de 2015.

A la fotografia de Reuters veiem l'equip artístic del nou film, amb el director, J.J. Abrams al centre, amb ulleres, parlant amb Harrison Ford.

LLIBRES

Els ambaixadors

d'Albert Villaró

"L'àncora", 237, Edicions Destino, Barcelona, febrer 2014.

Albert Villaró (la Seu d'Urgell, 1964) és un escriptor andorrà, arxiver i arqueòleg, present a les llibreries des de fa prop de vint anys, amb mitja dotzena de títols, sobretot novel·les del gènere històric. Amb *Els ambaixadors* fa una incursió a la ucronia, tot i que a la introducció diu que, "si hi ha una infinitud d'universos paral·lels, on tot el que hagi pogut passar ha passat o passarà, jo aquí ni hi entro ni en surto".

A la novel·la, partim del supòsit que el 6 d'octubre de 1934 el general Batet ha fet costat a la revolta de la Generalitat de Catalunya, i el país ha esdevingut una república independent. El desembre a Espanya hi ha un cop d'estat militar de caire feixista, afusellen tots els personatges destacats de la república i desencadenen la que aquí anomenem la guerra de Ponent, amb la intenció de reincorporar Catalunya a Espanya.

Catalunya resisteix, i en produir-se la segona guerra mundial és envaïda per l'exèrcit nazi. Acabada la guerra, després que els soviètics hagin llançat una bomba atòmica a Hamburg i els nord-americans una a Kyoto, abans que els nazis hagin pogut enllestir la seva, se sap que els experts del règim nazi van poder evacuar el seu laboratori i ara munten la bomba, al servei del govern de Madrid, que està disposat a utilitzar-la.

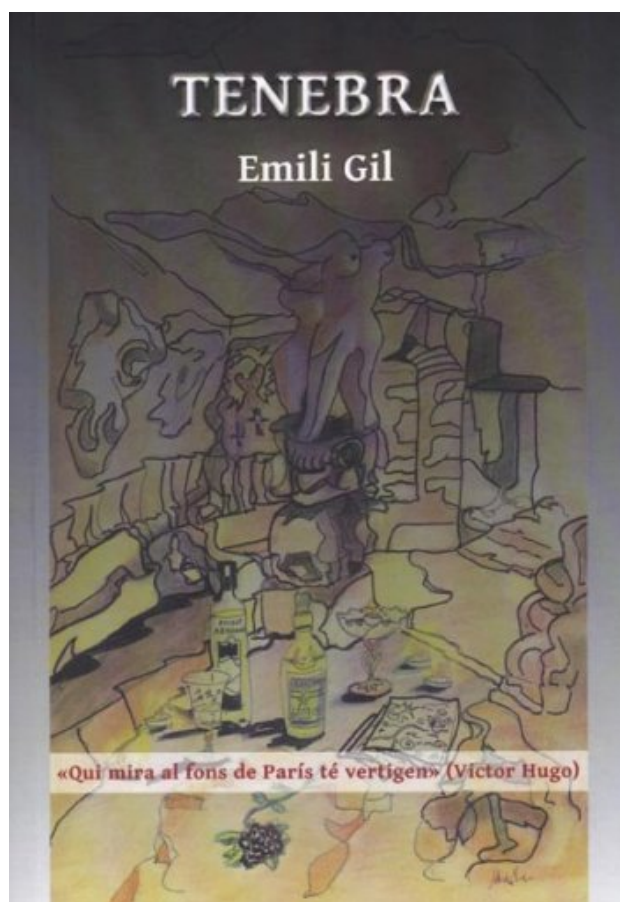
La novel·la és plantejada com un relat d'espies i d'aventures d'un escamot d'acció, una mena de *Canons de Navarone* amb Josep Pla fent de David Niven. Perquè una de les gràcies d'una novel·la

que en té moltes és que molts dels personatges són reals, però amb una biografia alterada en aquesta realitat alternativa. En aquest sentit, una de les aportacions més gratificadores són les biografies de tres-cents quinze personatges, que ocupen les darreres vuitanta-una pàgines del llibre. No hi resulta tan justificat el capítol dels "Dos o tres finals" alternatius, tot i que el que contradiu obertament tant la novel·la que hem llegit com les biografies publicades a continuació estigui tancat entre claudàtors.

Una novel·la ben documentada, en què l'autor, amb sentit de l'humor, tira pel dret quan convé, i que gratificarà més la lectura com més coneixedor sigui el lector dels fets i els personatges de l'època.

amj

*****

Tenebra d'Emili Gil

Autoedició (Insòlit), Barcelona, març 2014.

Emili Gil (la Sénia, 1969) va ser durant vuit anys, de 1992 al 2000, el secretari de l'Associació de joves escriptors en llengua catalana, i com a tal, entre d'altres iniciatives que va dinamitzar, va ajudar activament la naixent SCCFF. També aleshores va començar a fer-se un nom com a devot seguidor de la literatura de fer por, línia que ha continuat com a coeditor de "Lovecraft magazine", traductor, entre d'altres autors "foscos", de Poe, Stoker, Doyle, Le Fanu, Lovecraft, Nerval, Villiers, Baudelaire i Maupassant, i autor d'un bon grapat de contes, en part recollits als volums *Perfum de tenebres*(2001) i *Misteris fascinants* (2002), en què ja trobem la presència de París i de l'antic Egipte.

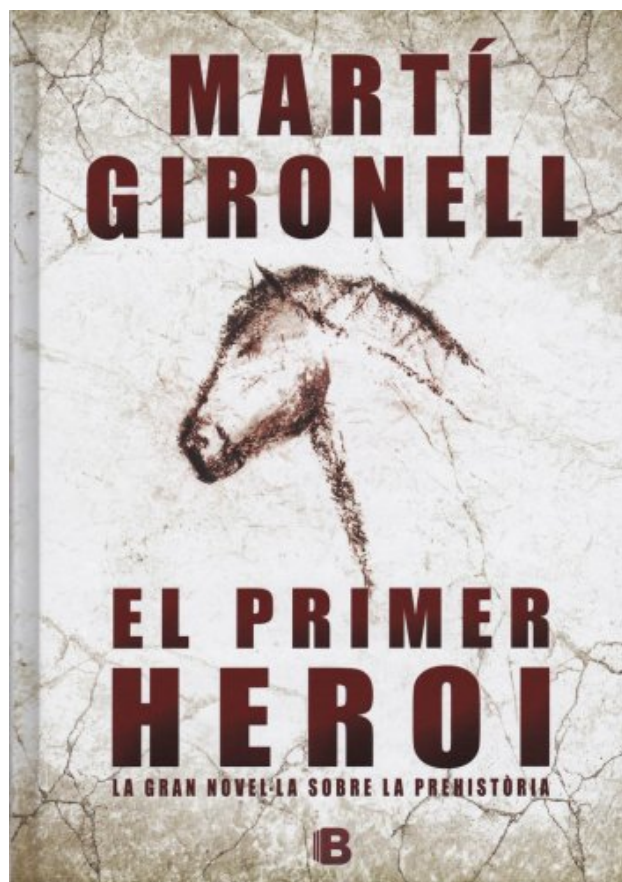
A *Tenebra*, Gil ens presenta un xicot de la Sénia que després d'un desengany amorós se'n va a treballar a París, on entra en contacte amb els "cataphiles",

sovintejadors de les anomenades catacumbes, antigues pedreres subterrànies on van emmagatzemar els ossos procedents dels antics cementiris urbans desafectats. El protagonista és atret per Tenebra, enigmàtica fada protectora descobridora de mons o fantasmal presència fatal, en una expedició pels budells de París, pels soterranis de la societat i alhora per les profunditats del seu jo interior. Com Dante guiat per Virgili, Gil en el seu viatge subterrani, físic i simbòlic, per les catacumbes i pel cementiri de Montparnasse, es fa guiar per un nodrit estol d'escriptors, anglosaxons de Poe a Lovecraft i de Shelley a Stoker i sobretot els francesos més "maudits", de Villon a Baudelaire i de Nerval a Maupassant. Però ja abans de començar, només llegint l'índex dels capítols a la pàgina 9, veiem que l'últim és titulat amb el joiós vers "Nunc est bibendum", "ara cal beure", que ens avança que potser al capdavant l'autor canviarà el guiatge del sensible i pessimista Virgili pel de l'epicuri Horaci.

Una d'aquelles novel·les que ens inciten a llegir més i més. Només que llegiu el capítol 22, "Sirap és una festa", evident aclucada d'ull a Hemingway, us adonareu de l'inabastable coneixement d'Emili Gil sobre els que han escrit a París, de París, i atrapats per París.

amj

*****

El primer heroi de Martí Gironell

Ediciones B, Barcelona, març 2014.

El periodista Martí Gironell (Besalú, 1971), conegut per diverses novel·les històriques, com *El pont dels jueus* (2007), *La venjança del bandoler* (2008), *L'arqueòleg* (2010) i *L'últim abat* (2012), ara s'ha acostat a la prehistòria-ficció amb *L'últim heroi*. Si tenim als prestatges dels llibres de fantasia i ciència-ficció els volums de Jean M. Auel de la sèrie del Clan de l'Ós de les Cavernes, és just que també hi posem aquest de Martí Gironell sobre el Clan dels Cavalls.

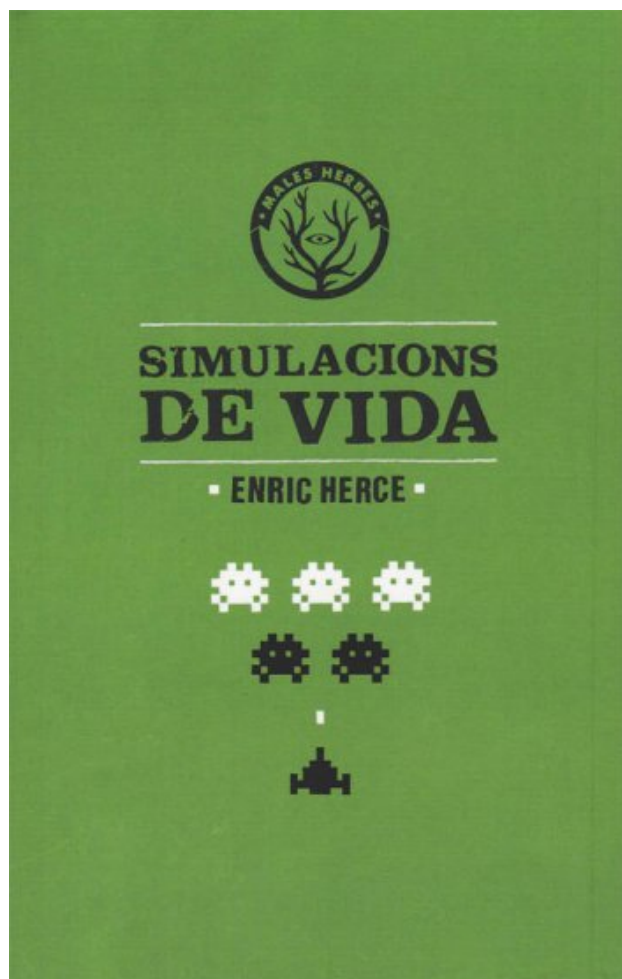
A la novel·la, Ynatsé, un jove caçador i domador de cavalls, quan el seu poblat és víctima d'una malaltia que en va minvant els membres, per indicació del bruixot Baasi surt en cerca de remei vers el mític Cercle de Pedra; però mentrestant al poblat la companya de Ynatsé, Aynires, no s'està amb les mans plegades i també fa les seves deduccions. Els noms de Ynatsé i

Aynires són clares al·lusions a l'estany de Banyoles i a Serinyà, el Cercle de Pedra és Stonehenge, i en el camí de tornada en Ynatsé encara fa un tomb per Mesopotàmia, en un Grand Tour pels jaciments neolítics.

Guardo molt bon record de la lectura de fa més de cinquanta anys d'una novel·leta breu, de la "Colección Ardilla", *Los últimos de Neanderthal* de Federico Revilla, que em sembla que començava amb els bisons d'Altamira i acabava amb un ritual de saltar per damunt d'un toro, amb l'impuls d'agafar-li les banyes, evidentment inspirat en la famosa pintura de Cnossos. Potser la lectura de la novel·la de Gironell deixarà un record tan bo i estimulants en els lectors més joves.

amj

*****

Simulacions de vida d'Enric Herce

"Distorsions", 12, Editorial Males Herbes,
Barcelona, març 2014.

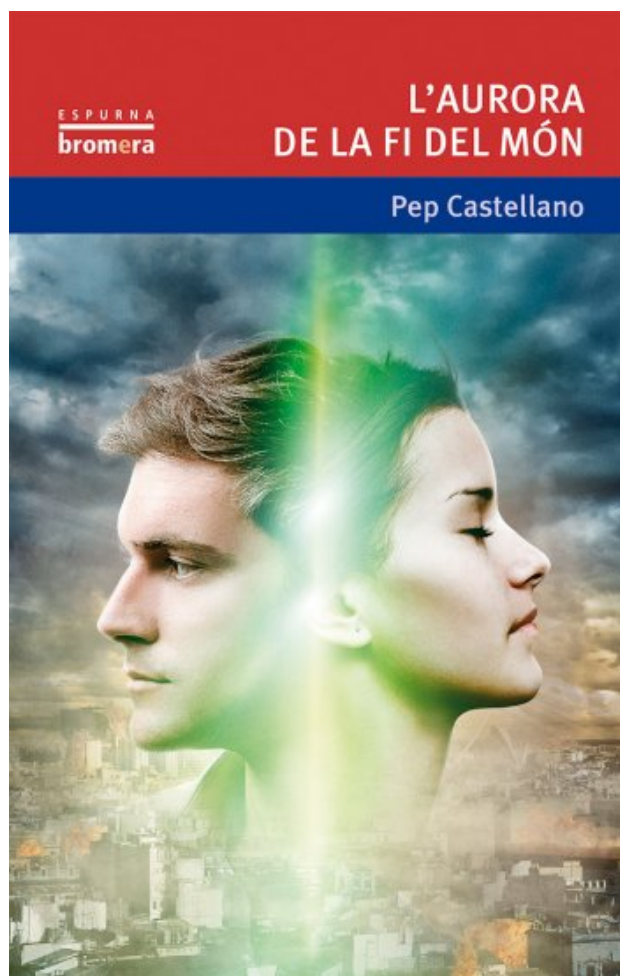
L'Editorial Males Herbes manté un ritme de producció difícil de seguir, però altament recomanable. El març presentava una novetat d'Enric Herce (Barcelona, 1972), autor que amb *Simulacions de vida* debuta com a novel·lista en català, tot i que ja havia publicat altres coses en català i en castellà. Precisament el primer capítol de la novel·la que comentem, "OPAC", correspon a la narració "CPU" que Herce va publicar al primer número de la revista "Catarsi" l'any 2009.

La novel·la s'estructura en un seguit de capítols que són unes visions gairebé autosuficients d'un futur no gaire llunyà en què el "log" és l'artefacte personal, quasi una pròtesi, imprescindible per a connectar-se a qualsevol altre aparell o establir la comunicació amb els altres usuaris d'arreu del planeta. Un futur en què els carrers dels barris degradats són una jungla, les màquines assagen una rebel·lió, una secta que fa experiments genètics desencadena un seguit d'atemptats terroristes amb virus, i continua havent-hi desaprensus i gent generosa, encontres i desencontres, trobaments i desaparicions. L'interès de l'estructura novel·lística d'Herce és que tal com anem llegint aquests capítols els lectors anem establint les relacions entre els diferents personatges i retrobant vells coneguts d'escenes anteriors, fins a fer lligar tots els elements.

Un nou títol que val la pena de considerar dins el creixent i prolífic catàleg de la col·lecció encertadament anomenada "Distorsions".

amj

*****

L'aurora de la fi del món de Pep Castellano

"L'espurna", 109, Bromera, Alzira, abril 2014.

Una tempesta solar sorprèn Josep, el protagonista, a Noruega, on treballa en un projecte per a modificar llavors genèticament. Tots els sistemes elèctrics de la Terra queden fora de combat durant dies. Quan el jove torna a València, una nova tempesta solar fa caure l'electricitat definitivament. Els bancs no funcionen, no hi ha Internet i, quan els aliments comencen a ser escassos, el caos regna a les nits. Tant Josep com Marta, la seva parella, es veuran obligats a lluitar per tal de sobreviure i construir un futur nou.

Amb aquest novel·la, Pep Castellano va quedar finalista del premi Fundació Bancaixa de narrativa juvenil. Pep Castellano (Albocàsser, 1960) ha publicat una trentena de llibres, la majoria de literatura infantil i juvenil. *Amb Bernat, un científic enamorat* va guanyar el premi de narrativa infantil Vicent Silvestre.

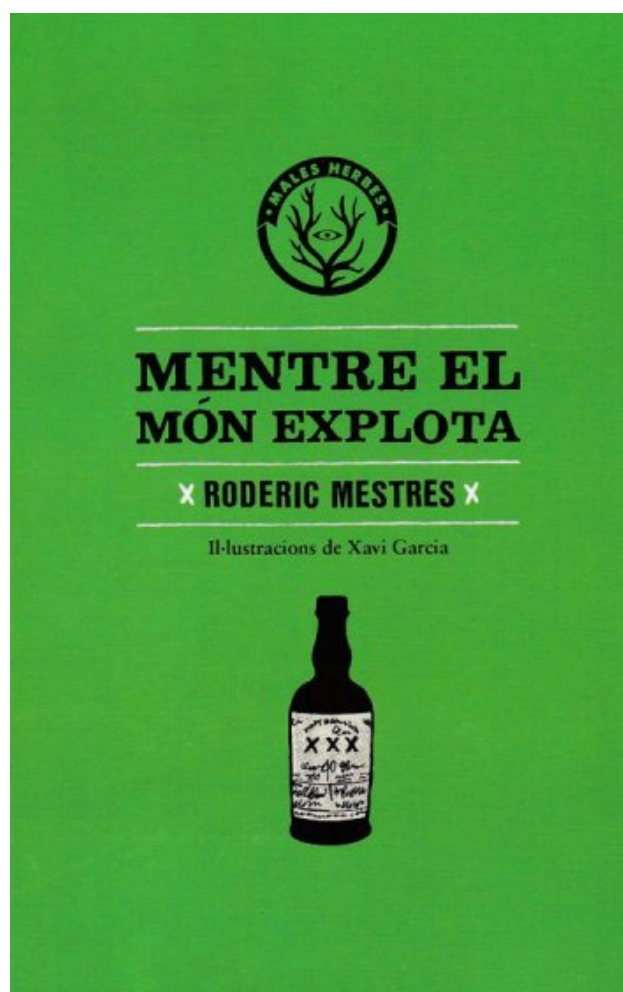
Escrita amb un bon ritme narratiu i ben estructurada, *L'aurora de la fi del món* és una novel·la

interessant que s'insereix dins del corrent apocalíptic del gènere de ciència-ficció.

L'autor valencià ha sabut crear una novel·la original que ens fa reflexionar sobre la manera com tractem el planeta i com l'aboquem a un canvi climàtic.

MG

*****

Mentre el món explota de Roderic Mestres

"Distorsions", 13, Editorial Males Herbes,
Barcelona, maig 2014.

La solapa del llibre ens informa que Roderic Mestres (Barcelona, 1982) no és ningú, i que si fos algú hauria escrit molt i hauria fet tot de coses, que explica a continuació, coses que culminarien en la novel·la que ens presenta. Una novel·la que, a més de totes les influències literàries, cinematogràfiques i musicals que descriu el full informatiu que divulga l'editorial, a partir de la meitat, o més concretament del capítol 18, també pot fer pensar en l'aire desolat i desorientat del descens als inferns del darrer film de Kubrick, *Eyes Wide Shut*. I la gràcia literària de l'autor està a mirar de fer lligar amb un mínim de coherència tots els estímuls que no lliguen.

Amb dos capítols inicials que també poden evocar el Bukowski que es qualificava a si mateix de vell brut, en què també treu l'orella el Vian que entenia els senyals de les plantes i dels objectes inanimats, l'autor ens sap presentar el perdedor nihilista que esmenta la

contracoberta, Andreu Nicàs, tan perdedor que, "Per una vegada que trobo una noia que val la pena, i s'acaba el món". L'Andreu no ha sabut entendre els símptomes de la catàstrofe fins que s'hi troba enmig, "No entenc res, però això ja ve de lluny", i sense perdre l'enginy ni l'humor ens fa seguir-lo en la seva recerca al·lucinada per una Barcelona que s'esmicola.

Un altre llibre ben recomanable d'aquest incansable obrador de literatura arriscada, de vegades enlluernadora i de vegades imperfecta però sempre interessant, que és l'Editorial Males Herbes.

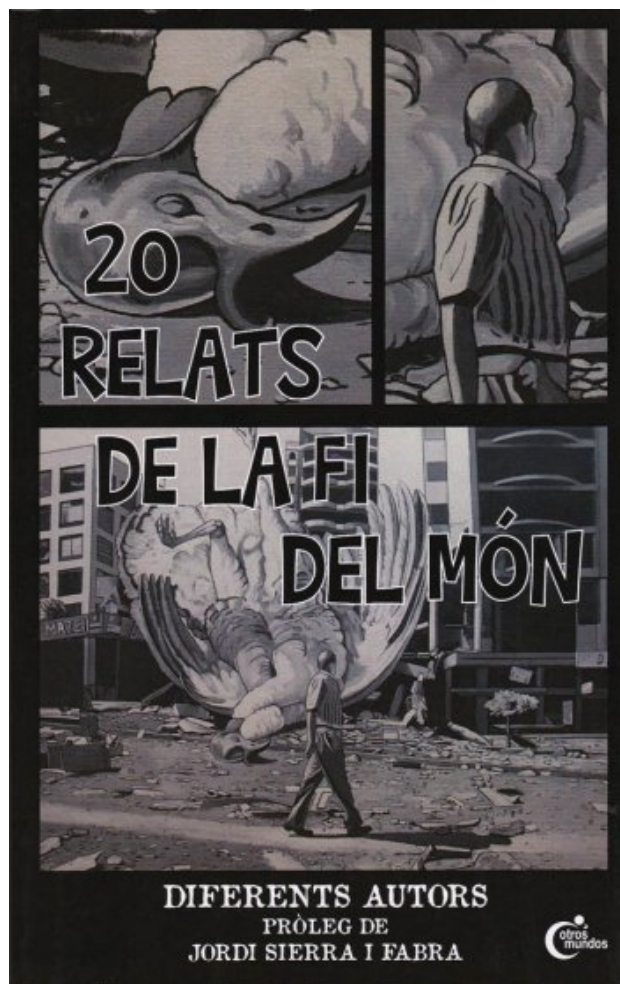
amj

*****

20 relats de la fi del món de diferents autors

Otros Mundos, Barcelona, març 2013.

Arran d'allò que van fer córrer fa un parell d'anys, que segons un gravat maia el món s'havia d'acabar el 21 de desembre de 2012, es va convocar un concurs literari amb el lema "Vaig sobreviure a la fi del món". I l'any passat van publicar el llibre amb el relat guanyador i dinou més entorn del mateix tema.

El llibre ofereix un primer bloc de relats sobre àngels, dimonis i sectes; el segon, encapçalat per un conte més aviat de terror, n'aplega tres d'enquadrables dins la ciència-ficció: "Protocol Atlàntida" de Gabriel García de Oro, "Terra" d'Inés Macpherson i "Vaig somniar la fi del món" d'Isabel del Río; el tercer bloc tracta més aviat de testimoniatges, en què podem incloure dins el gènere "Jo ho escriuré" de Joan Llena i "Quiets" de Luis García de Oro; el quart bloc aplega els relats d'aire més realista i sentimental, dins els quals rescatem per a la ciència-ficció "La terra promesa" de menut; i del darrer bloc, el de to més descriptiu de la fi del món,

registrem tots els relats: "La suportable lleugeresa de l'ésser" de Sílvia Tarragó, "Som afortunats" de Susana Vallejo, "Allò que el vent s'endugué" de Teresa Roig i el relat guanyador del concurs, "La darrera partida" de Víktor Valles, un conte que podríem enquadrar dins el fantàstic simbòlic.

El volum s'obre amb un pròleg de Jordi Sierra i Fabra i es tanca amb una salutació d'Isabel del Río Sanz, editora i alhora antologada.

amj

*****

Tota aquesta gent d'Isabel-Clara Simó

"El balanci", 712, Edicions 62, Barcelona, febrer 2014.

Isabel-Clara Simó (Alcoi, 1943), escriptora prou coneguda, va debutar en la literatura amb un aplec de contes l'any 1979; entre els seus nombrosos volums es va acostar ni que fos tangencialment a la ciència-ficció amb la novel·la juvenil *El secret d'en Toni Trull* (1986), sobre el fill d'un científic que ha trobat un conductor elèctric que no s'escalfa, i ara al darrer volum de contes que ha publicat explica que n'hi ha "un de ciència-ficció que és una mena d'homenatge a Pedrolo".

El conte, "La frontera", té l'arrencada realista de l'alteració emocional d'un home ressentit amb una dona, i entra al camp fantàstic amb una sorprenent alteració temporal dins el pis que ha llogat, a l'Ametlla del Vallès, un espai que permet el pas entre dues èpoques. Certament la tècnica d'introduir l'element fantàstic dins el plantejament lògic quotidià evoca la

que utilitzava Pedrolo per exemple en algun conte del recull *Violació de límits* (1955), també de títol sintètic, com "El camí", o "El límit", en què precisament també hi ha una frontera.

També Simó fa un esment a la ciència-ficció al conte "La màquina de fer petons", i fins i tot una de les breus peces, com pizellades impressionistes, de la primera part del volum, la número 20, la cruel al·legoria de la domesticació d'un professor que exerceixen els alumnes, podria ser l'embrió d'un relat de frontera entre dues realitats.

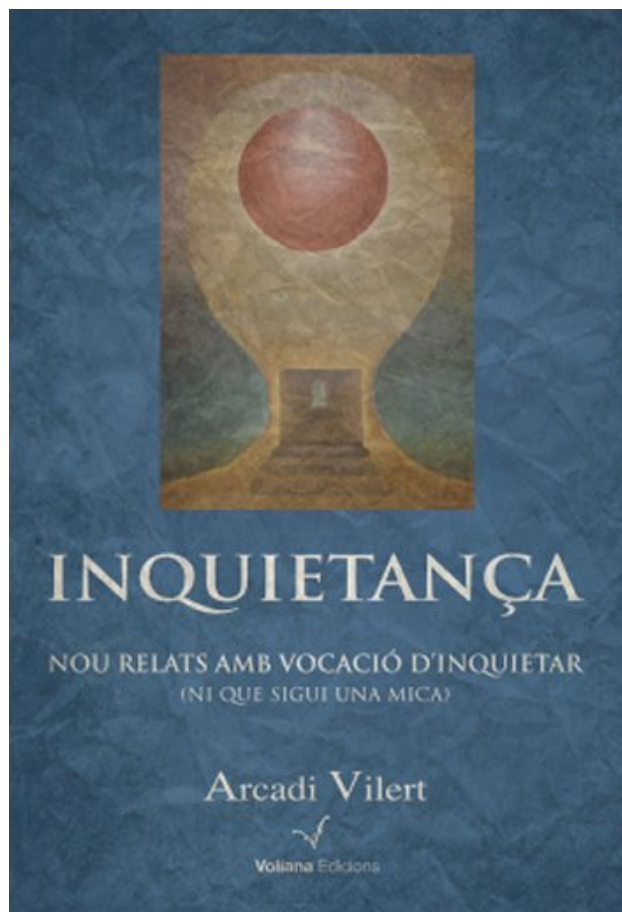
amj

*****

Inquietança

d'Arcadi Vilert

"Voliac. Retorn al sol", 5, Voliana Edicions, Argentona, març 2014.

Inquietança és la primera obra del mataroní Arcadi Vilert. Es tracta d'un conjunt de nou relats escrits, segons diu el mateix autor, amb la finalitat de fer reflexionar sobre algunes coses que ens provoquen angoixa o, si més no, un cert malestar quan hi pensem sense trobar-hi una explicació convincent. El problema, quan això passa, és que podem inventar tot tipus d'explicacions no demostrables, diferents per a cada persona segons el que cadascú cregui o estigui disposat a creure. Algú pot manipular la nostra ment? Podem donar diferents respostes a aquesta pregunta. Anant, però, una mica més enllà, podem estar segurs que allò que creiem haver viscut ha realment succeït?

Aquestes mateixes qüestions es poden plantejar no de manera personal, sinó a escala col·lectiva. Les religions ens donen la seva versió sobre la creació dels

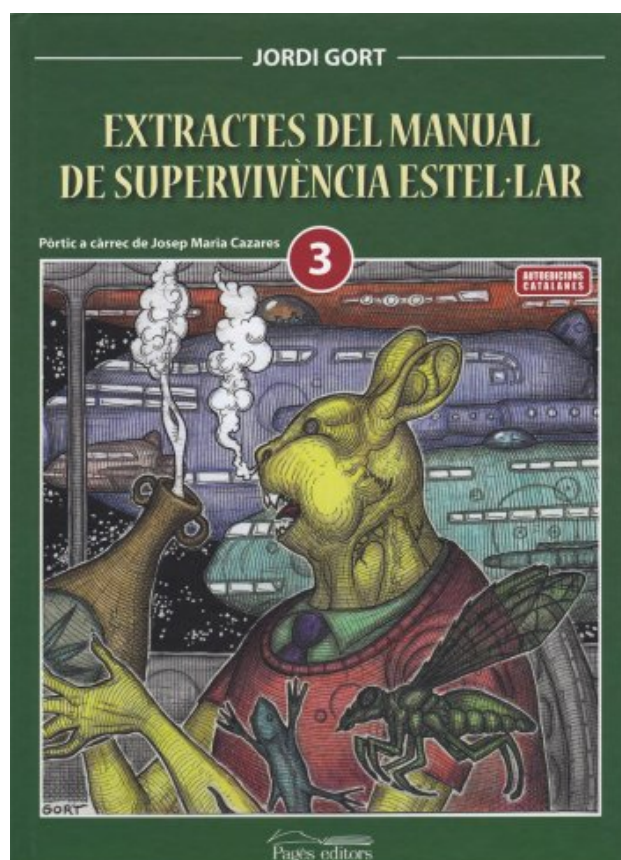
homes. Els científics en donen una de diferent. Podria haver-hi una tercera versió que en fos una síntesi? O podem creure en una creació feta de manera artificial? I, si fos així, per quins motius?

Vilert en els seus relats intenta respondre aquest tipus de preguntes. Cadascun dels relats planteja un tema dels que no tenen una resposta àmpliament acceptada. I ho fa amb sensibilitat, poesia, humor; emprant el llenguatge propi de la ciència-ficció, utilitzant els recursos més avançats de la física per fer entenedors els seus relats. És sorprenent, però, que, contra el que seria d'esperar en un primer llibre, el domini del llenguatge està situat en un nivell de gran altura.

Com és natural, no tots els contes estan al mateix nivell. Però em sembla molt difícil assenyalar quin està més amunt que un altre, perquè, personalment, crec que això depèn bastant del que cada lector esperi de la fantasia i de la ciència-ficció. A mi, per exemple, que m'agrada més la ciència-ficció hard, m'han semblat molt interessants "459", "El fòssil", "El bitllet d'anar i tornar" o "Quarck i Gluck". No vull pas dir amb això que la resta no siguin interessants. Probablement molts lectors trobaran millors, perquè tenen un contingut d'allò que en diem més "humanístic", "El cor de la crisàlide" o "Ella, la poma i la serp". I, si us agraden més inquietants, no us perdeu "La dama fosca".

TS

*****

Extractes del Manual de supervivència estel·lar, 3 de Jordi Gort

Pagès editors, Lleida, abril 2014.

Quan va morir, Jordi Gort (1960-2013) havia deixat enllestit el tercer lliurament del seu *Manual de supervivència estel·lar*. La família i els amics no l'han volgut deixar inèdit i n'han preparat la publicació, que en aquest cas no ha estat una edició artesana digital de les Autoedicions Catalanes de Gort, sinó una publicació professional a càrrec de Pagès editors.

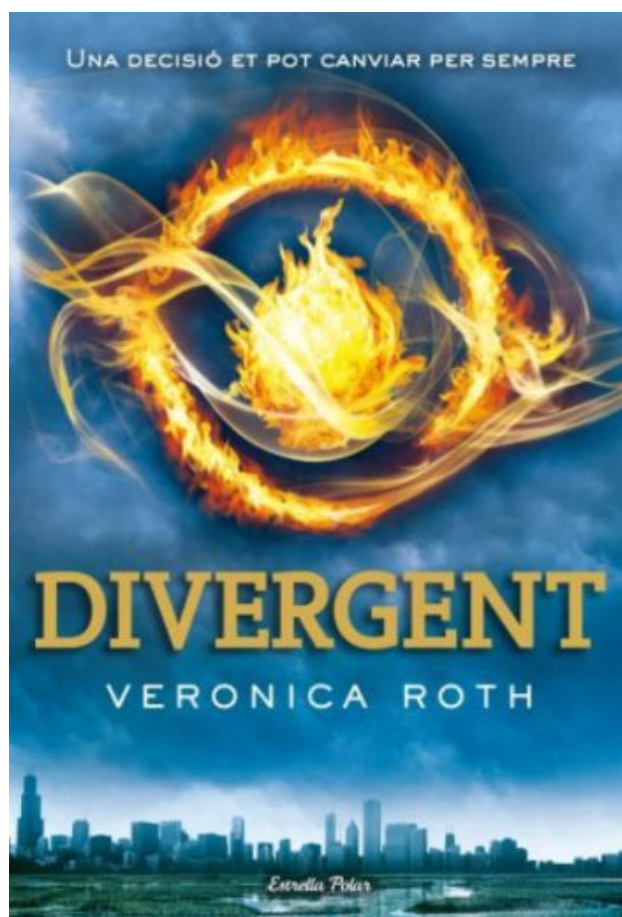
L'àlbum s'obre amb un bell frontispici d'Oriol Arumí i ofereix una presentació de Xavier Reverté i un original pròleg de Josep Maria Cazares, abans dels trenta-set capítols, més l'anomenat Portada, del Manual, alguns dels quals encara havien sortit, sencers o extractats, al butlletí de la SCCFF. N'hi ha cinc més, que haurien format part del volum 4, encapçalats per un pòrtic a

càrrec de Miquel Cardell, que ben encertadament explica que l'obra de Gort "se situa en un territori híbrid entre el relat il·lustrat o l'estampa explicada"; aquest bloc comença i acaba amb dos dibuixos de Gort sense acolorir. Completen el volum un àlbum fotogràfic, un capítol de Comiat amb textos de Montse Gort, Rosa Fabregat, Carles M. Sanuy, Xavier Baró, Amat Baró, Jordi Gasion, Pau Echazú i Josep Ramon Jové, amb dues vinyetes orientalizants de Gort, i el clou un text de Julián Acebrón Ruiz.

Un bon àlbum de record i homenatge, d'una modesta elegància.

amj

*****

Divergent de Veronica Roth

Tr. Aïda Garcia Pons

"L'illa del Temps", 69, Estrella Polar, Barcelona, octubre 2013.

El primer que crida l'atenció d'aquest llibre és que ha estat escrit per una noia de 22 anys, nascuda en un barri perifèric de Chicago, per tant no és fruit d'una carrera literària ni sembla que hi pugui haver grans influències teòriques, ja que sembla que va ser concebut i escrit durant les hores que l'autora havia d'haver estat estudiant. Vull dir que no sembla ser fruit de l'erudició sinó més aviat conseqüència d'una certa divergència intel·lectual i vital. Aviso el lector que són pures especulacions de qui escriu tot just relaxat després de l'impacte de la proposta del llibre de Veronica Roth i del film resultant.

Es tracta d'un llibre que sap fugir de les solucions fàcils de la màgia i la fantasia i que juga perfectament amb el pacte de plausibilitat entre escriptor i lector que reclama la bona ciència-ficció sociològica, amb el puntet just de tecnologia per a acabar de tancar temes difícils de resoldre, però utilitzats en moltes obres del gènere. El que mostra el film dirigit per Neil Burger queda prou lluny de tot allò que ens diu l'autora al llarg del llibre. A la pantalla gran, la història esdevé més una successió d'escenes d'acció que tenen, sobretot en la primera part, un gran impacte sobretot per l'interès de les contradiccions entre les diferents faccions humanes.

Crec que la gran aportació d'aquesta primera part de 414 pàgines (hi ha dos llibres més que no he llegit) és justament la d'haver constatat l'existència de cinc grans faccions en una societat del futur, però alhora ens indica que l'autora ja les detecta en la societat actual: Abnegació, Gosadia (Intrepidesa), Erudició, Amistat i Franquesa. I encara hi ha els sense facció, marginats de la societat, que no tenen cap mena de protagonisme en aquest llibre. Són només un paisatge de fons, i un motiu per als Abnegats perquè puguin expressar el seu altruisme. També l'infern on poden anar a raure els qui són apartats de les seves faccions originàries.

Es tracta d'un llibre aclaparadorament coherent, totes les faccions tenen el seu sentit, totes s'expliquen a la seva manera les causes que han portat a la guerra i l'autodestrucció dels humans: els Abnegats creuen que ha estat per culpa de l'egoisme humà, els Intrèpids pensen que ha estat per la covardia, els

Erudits acusen la ignorància, els Amics en culpen l'instint agressiu, i els Francs la falsedat dels humans. Tots deuen tenir part de raó, entre tots ho expliquen tot, i per això, perquè no torni a haver-hi guerra, els líders postholocaust decideixen la creació de les faccions com a manera de crear una mecànica social que funcioni sense conflicte. La utopia. Tot i que tampoc no sabem si hi ha hagut un holocaust o una guerra més local, només sabem que un gran mur separa la ciutat de Chicago de l'exterior. L'autora ens prepara per a nous llibres per revelar-nos aquesta intriga. Ja té dos llibres més venuts i un grup de seguidors que volen saber tota la realitat. M'hi incloc.

Però, és clar, hi mancava un contrapunt que contradigui i doni lloc a la distopia, i l'autora el sap trobar en la lluita pel poder (fruit de la por?) i sobretot en la figura dels "Divergents", un gran encert perquè va més enllà del que una mentalitat més típica hauria batejat com a "revolucionaris", "crítics", "antisistema", pures classificacions polítiques... Un altre encert de l'autora: no acabem de saber què són realment els Divergents, més enllà de ser gent que no encaixa del tot de manera exclusiva en cap de les faccions, tot i compartir afinitats amb determinades maneres de ser d'algunes...

L'acció és prou interessant, amb encerts imaginatius com ara la manera de funcionar dels Intrèpids, que emocionarà els adolescents i que entreté els adults; però el gran encert del llibre, al meu parer, és, insisteixo, la coherent divisió en cinc -o sis- tipologies prou innovadores. Em crida l'atenció especialment el poc paper que dóna a la religió o l'existència dels Amics, dels quals sabem molt poques coses en aquest primer volum, i que segur que acabarem descobrint en els altres llibres, veient com l'autora té l'habilitat de no deixar res penjat. Es tracta d'un llibre que explica potser el naixement d'una generació de joves amb una percepció superior... Un llibre que pot servir per a conèixer-nos una mica més a nosaltres mateixos i per a entendre millor els altres.

Jordi Solé Camardons

*****

El gólem i els fets miraculosos del Maharal de Praga de Yudl Rosenberg

Tr. Manuel Forcano

"Vagueries", 12, Adesiara editorial, Martorell, octubre 2013.

L'any 1986 Empúries va publicar la traducció catalana del preciós relat *El gòlem* (amb accent obert) d'Isaac B. Singer (1982). Abans, el 1972, Tusquets havia publicat en castellà la novel·la de terror *El golem* (sense accent) de Gustav Meyrink (1915). Ara Adesiara ens fa arribar *El gólem i els fets miraculosos del Maharal de Praga* (amb accent tancat) de Yudl Rosenberg (1909), la fixació literària del mite. I encara Sebastià Alzamora havia inclòs el relat de l'elaboració de la criatura dins *La pell i la princesa* (2005), i també han abordat la llegenda, entre d'altres, des d'Alfred Bester a *Golem 100*(1982) fins Michael Chabon a *The amazing adventures of Kavalier and Clay* (2001).

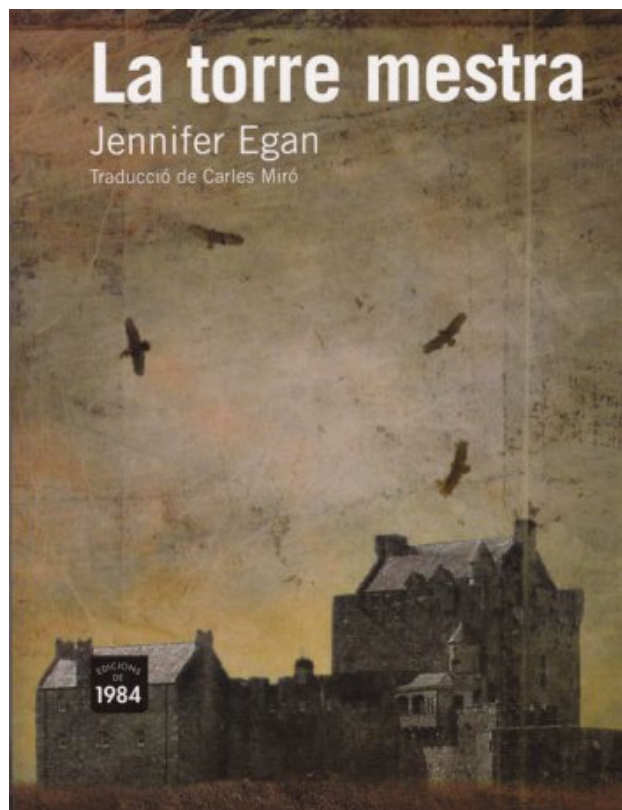
A la documentada introducció a la seva traducció de l'original hebreu, Manuel Forcano ens informa de l'origen del mot, als salms bíblics, de l'inici i l'evolució de la llegenda, la vinculació al gran rabí de Praga, Judà Loew ben Betsalel, conegut com el Maharal (1520-1609), les versions dels romàntics centreeuropeus, fins al que en podríem anomenar la fixació literària de la llegenda amb Yudl Rosenberg (1859-1935). I també mostra com el mite és a l'origen de les narracions d'animació de matèria inerte, com *Frankenstein*, i de construcció d'homes artificials.

Rosenberg escriu el seu text en temps de persecucions antisemites, sobretot per desemmascarar les falses acusacions d'assassinats rituals atribuïdes als jueus, i per a fer-ho utilitza el recurs de l'edició del manuscrit trobat, situat a Praga a la darrera del segle XVI, paradoxalment en un temps en què sobretot per l'acció del Maharal l'estatus del poble jueu sembla que era prou respectat. A diferència de les altres novel·les que tracten del mite, o dels films expressionistes de Paul Wegener, l'obra de Rosenberg, que va de la creació a la desactivació de la criatura, pràcticament és un encadenament de casos gairebé policíacs en què el rabí Loew desemmascara les conxorxes antisemites, sobretot del pervers mossèn Tadeus, amb l'eficaç ajut del polivalent gólem, una mica a la manera dels casos de mossèn Brown, però amb recursos sobrenaturals.

Un llibre molt ben editat, molt ben escrit i molt ben documentat, que pot incitar a llegir les versions més "literàries" del mite del gólem.

amj

*****

La torre mestra de Jennifer Egan

Tr. Carles Miró

"Mirmanda", 116, Edicions de 1984, Barcelona, octubre 2013.

Fa dos anys, al butlletí núm. 32, de l'estiu de 2012, recomanàvem la lectura de la novel·la *El temps és un cabró* de Jennifer Egan (Chicago, 1962), una història amb una arrencada realista i que de mica en mica anava esdevenint una especulació futurista.

La torre mestra, una novel·la escrita quatre anys abans que la multipremiada que ens va fer conèixer l'autora, arrenca com una història amb tocs fantàstics. Dos cosins, allunyats per una història fosca dels anys infantils, es retroben arran del projecte d'instal·lar un hotel en un castell medieval centreeuropeu, a la torre mestra del qual viu l'hereva de la nissaga intemporal que la va construir. L'aterrament al realisme va arribant

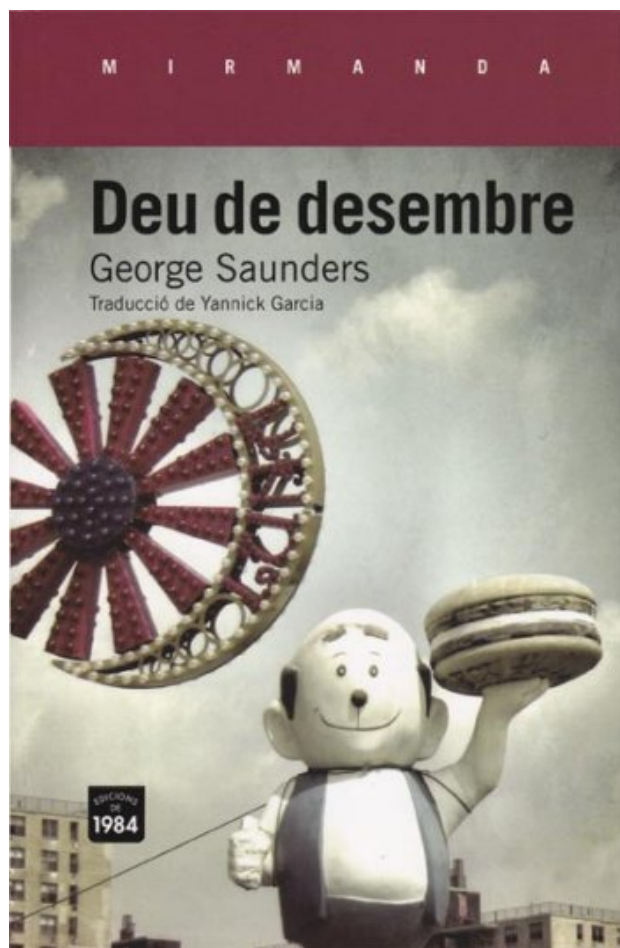
quan anem sabent que aquesta història la va escrivint un pres, Ray, per mirar d'enlluernar la professora d'escriptura de la presó, Holly. Però l'autora se sap reservar una darrera carta que farà transgredir encara més les coordenades temporals i espacials i els límits entre realitat i ficció.

Una novel·la que és també una transgressió de gèneres, de la crònica realista quotidiana a la narració carcerària i policíaca, de les icones del terror gòtic a l'experimentació literària contemporània.

amj

*****

Deu de desembre de George Saunders

Tr. Yannick Garcia

"Mirmanda", 115, Edicions de 1984, Barcelona, octubre 2013.

Deu de desembre de George Saunders (Amarillo, Texas, 1958) és un llibre de relats sorprenent. D'entrada, la majoria són, com els commovedors textos de la recent premi Nobel Alice Munro, uns fragments de vida, més centrats en una anècdota culminant i decisiva dins la història dels grisos personatges que no en una intriga argumental, i com els de la canadenc tracten de gent humil de la ruralia. Però els relats de Saunders, que també se separen dels de Munro per un més gran agosarament tècnic, són en molts de casos un cant a la bondat, la solidaritat i l'optimisme, amb uns finals generalment positius per a uns plantejaments ben poc optimistes.

Entre els deu textos, gairebé la meitat s'han de comentar en una ressenya que fa atenció a la literatura

de ciència-ficció. "Fugida de Capdaranya" és el més clarament del gènere, cyberpunk, i el que més desmentiria l'afirmació inicial de final optimista, tot i que manté l'esperit solidari: un laboratori que experimenta amb presidiaris uns fàrmacs que afecten els sentiments, amb el cínic plantejament que "La ciència és així. Els científics explorem el desconegut". "Exhortació", adreçada per un director de divisió als seus subordinats, és un text inquietant, que, en no explicitar-nos la naturalesa de la comesa que els encomana, no sabem si situar en un context actual o futurista, militar o interplanetari; sigui com vulgui, si fos publicat dins un volum de ciència-ficció no dubtaríem que és un bon text del gènere. "El diari de les noies Semplica", al contrari, comença com un text costumista i de mica en mica ens introdueix en l'horrorós esclavatge tecnològic del doctor Lawrence Semplica, també amb orientació cyberpunk. "El meu mal tràngol cavalleresc" s'ambienta en una empresa que munta festes d'aire medieval, però utilitza animals electrònics i facilita la identificació amb fàrmacs futuristes. Finalment, el cinquè relat que esmentem, tot i que no és del gènere, "Deu de desembre", comença com un conte de gènere fantàstic, però aviat veiem que aquest aspecte és només una fantasia del menú protagonista, que viu una història ben realista, dins l'univers de Saunders, i amb força paral·lelismes, en la tècnica faulkneriana, amb el primer i sacsejador text del volum, "La volta de la victòria".

amj

CINEMA

Divergent Neil Burger, EUA, 2014.

Una editorial potent, Harper Collins, una de les dues més importants dels EUA, i un important estudi cinematogràfic, Summit Entertainment, són al darrere del fenomen anomenat *Divergent*.

Pel·lícula i novel·la han fet, doncs, un camí en paral·lel potenciant-se mútuament, com demostren els setze milions d'exemplars de vendes i la traducció a quaranta-quatre idiomes en el cas de la novel·la i una recaptació de cent trenta-nou milions de dòlars pel que fa a la pel·lícula.

Calia explotar el filó iniciat amb *Els jocs de la fam*: en tots dos casos la fórmula emprada és la d'una heroïna enfrontada a uns poders autoritaris en una societat distòpica. Es tractaria d'una societat hipotètica indesitjable. En literatura i en cinema, la idea no és nova, les distopies més habituals són les que parlen d'una societat futura en la qual, després d'un terrible cataclisme -guerra, pandèmia, etc.-, la societat ha quedat greument delmada i ha hagut d'adaptar-se a unes condicions de vida molt difícils.

En el cas de *Divergent* ens trobem amb una societat producte d'un conflicte mundial. La humanitat ha estat a punt d'extingir-se a causa de les terribles guerres. El tipus de societat creat al començament de la gran pau ha decidit agrupar les persones en cinc faccions que tracten d'eradicar els mals que els van portar a la guerra. Cinc faccions basades en virtuts humanes: són els intrèpids, els abnegats, els amistosos, els francs i els erudits.

A setze anys, cada noi i cada noia han de triar si romandre en la facció dels pares o canviar de facció. Si canvia, haurà de renunciar a tornar a veure la família. Després de la cerimònia d'elecció tots els nois han de passar per un procés d'iniciació: el que no ho superi es quedarà sense facció, destinat a viure en la pobresa.

No em referiré a la novel·la, que no he llegit i que ja apareix ressenyada en aquest mateix butlletí. Pel que fa a la pel·lícula, és un producte absolutament mediocre, que no aconsegueix emprendre el vol ni en les escenes d'acció. *Divergent* resulta llarga i avorrida, amb actuacions mediocres, reiterativa i sense ritme. Res a veure amb l'anterior proposta adolescent, *Els jocs de la fam*, que sense ser una obra remarcable mantenia una certa dignitat.

Aquest tipus de producte et fa pensar en el circ, en l'encara més difícil, però canviant l'adjectiu difícil per pitjor: cada vegada una mica pitjor.

MG

*****

Snowpiercer Bong Joon-ho, Corea del Sud, 2013.

Després d'un desastrós experiment per a solucionar l'escalfament global, la Terra es converteix en un desert de neu i glaç que n'extermina la vida.

Un tren anomenat

Snowpiercer (Trencaneus) es mou en cercles per aquest món glaçat amb els últims supervivents de la Terra amuntegats dins els vagons i dividits en la classe explotada, que viu a la secció de cua patint gana i fred, i la classe poderosa, que viatja en els primers vagons amb tot tipus de privilegis. La vida al tren és un cercle viciós fins que un dia un passatger decidirà canviar aquesta situació.

La pel·lícula és una adaptació lliure del còmic del mateix títol de Jacques Lob i Jean-Marc Rochette. Però partint de la història gràfica el director ens proposa tota una metàfora de la mateixa existència, amb una obra plena d'encerts, inquietant, amb moments espectaculars, amb ambients plens de contrastos i amb uns personatges poderosos i torbadors.

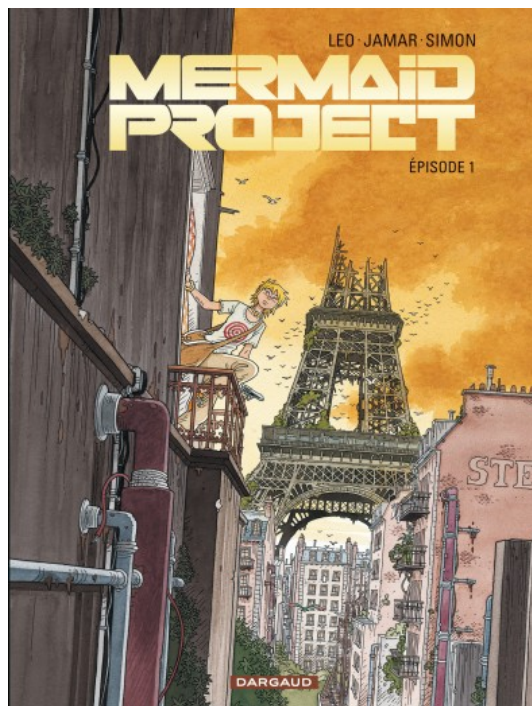
He de reconèixer que no coneixia Bong Joon-ho, el director coreà, però la proposta del tren postapocalíptic que ens fa arribar és potser un dels films de ciència-ficció més interessants que s'han estrenat últimament. És una veritable pena que qüestions de distribució l'hagin relegat als llindars de les sales d'exhibició, mentre veritables films-porqueria com *Divergent* o *Al filo del mañana* campen lliurement pels nostres cinemes a major glòria de les sessions de crispates alienadores.

MG

Seqüències memorables

CÒMIC

Mermaid Project

Guions de Leo i Corine Jamar
Dibuixos de Simon
Editorial Dargaud, 2012.

Els tres volums de la sèrie "Mermaid Project", que han aparegut fins en aquest moment a França, ens plantegen una hipòtesi força creïble que podria tenir lloc en un futur no gaire llunyà.

Cal dir en primer lloc que la història es desenvolupa en un món que està pagant el preu d'una època de malversament desorbitat dels recursos del planeta per part de la població més rica, és a dir, bàsicament, la que viu a Europa i a l'Amèrica del Nord. Ja a la portada del primer volum apareix una imatge de la torre Eiffel mig enderrocada en un entorn climàtic que ha sofert un apreciable augment de temperatura, tal com demostra la vegetació o, més endavant, l'assentament de l'estàtua de la Llibertat a Nova York. La història comença quan Romane Pennac, una noia jove, inspectora de policia, acaba de ser cridada perquè es faci càrrec dels tràmits pertinents a causa del suposat suïcidi d'una dona. El que sorprèn és que ella és l'única policia blanca. Tots els seus companys i superiors són descendents d'emigrants vinguts de tots els racons del planeta. És una societat en què els blancs pateixen les mateixes explotacions, discriminacions i humiliacions, els mateixos maltractaments que actualment pateixen els immigrants en qualsevol país ric. Les coses han fet un gir i els poderosos d'avui són els pobres de demà. Els pobres del món es varen cansar de l'estupidesa dels rics que espoliaven sense cap mena de control els recursos que eren de tots i van decidir fer acabar la bogeria mitjançant una revolta a escala mundial. La policia ha admès Romane entre els seus components, només per evitar ser acusada de racisme. Romane, però, és eficaç i ràpidament és elegida per a una feina que la portarà als Estats Units i, després, al Canadà.

La falta de combustible ha originat una transformació dels motors per tal que puguin funcionar amb gas metà. Cal, però, produir-lo en quantitats similars a les que hi havia quan es funcionava amb els derivats del petroli líquid. Per a aconseguir-ho, una empresa, Algapower, ha manipulat genèticament les algues per a tenir-ne la quantitat necessària i, al mateix temps, augmentar la quantitat de metà que se n'obté. Sembla, però, que la manipulació genètica no s'atura amb les algues, i els objectius que es busquen són d'allò més sorprenents.

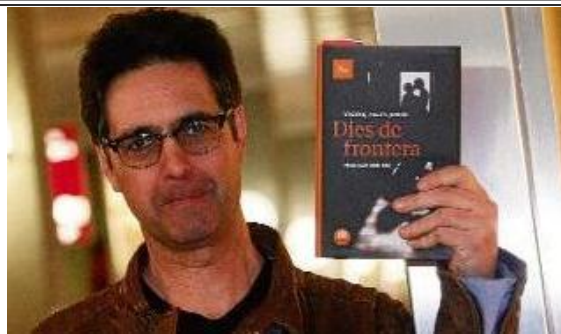
"Mermaid Project" (tres episodis fins ara) és la primera sèrie que ha dibuixat Fred Simon, nascut a Dinan el 1967, amb guions de Luis Eduardo de Oliveira, "Leo" (l'autor de les sèries "Els mons d'Aldebaran" i "Kenya"), juntament amb Corine Jamar, una jove de Brussel·les (1962) que del 1999 al 2002 ja havia fet el guió de la sèrie "Les Filles d'Aphrodite" (tres volums apareguts fins ara) i del primer àlbum de "Blanche" per a Casterman (2002).

No tinc constància que "Mermaid Project" hagi estat publicat en versió catalana o castellana per cap

editorial d'aquí. És a dir, qui vulgui llegir-lo, i realment s'ho val, caldrà que el compri a França.

Toni Segarra

TECNOCIÈNCIA EN FICCIÓ

Trens a "Dies de frontera"

Dies de frontera de Vicenç Pagès Jordà, el darrer premi Sant Jordi de novel·la, té una part, la segona, tretze planes, que val la novel·la. Almenys en la meua personal opinió d'afecionat al ferrocarril i a la seva presència en les arts. L'autor recorre els espais propis de la literatura inscrita en el ferrocarril: observar la resta de viatgers com si fossin una mostra de la humanitat i treure'n conclusions universals, contemplar el paisatge per la finestreta com qui mira el món en una pantalla i fer un veredict sobre el país, el plaer de tafanejar les converses dels companys de viatge i, sobretot, considerar el tren com una forma de viatjar que predisposa com cap altra a l'aventura. Escriu Vicenç Pagès: "No sabem si està relacionat amb la sinuositat del cubicle, amb la penombra, amb les possibilitats de contacte amb desconeguts. En tot cas, el tren és el mitjà de transport que genera més expectatives sentimentals."

El fragment citat és justament en un capítol titulat gairebé com un relat de Josep Pla: "El que us pot esdevenir"; dic gairebé, perquè el títol complet de Pla és "El que us pot esdevenir: res", afegit que no ens ha d'estranyar sabent que en el relat descriu, en primera persona, l'encontre en el passadís d'un cotxe de tren francès entre la veu narrativa i una dona amb ganes de tenir una aventura per despit. El cas

és que Josep Pla diu: "Em feia creus de mi mateix, tan tímid en terra ferma i tan llenguallarg en aquell corredor i en aquella hora. Era el tren, evidentment. Al tren tothom es torna amable, somniador, i es deixa emportar per la gosadia."

El tren permet als escriptors tenir els seus personatges tancats en un espai acotat i privilegiat el temps necessari per a desplegar la seva història. Teresa, la protagonista de *Dies de frontera*, viatja cada dia en tren de Figueres a Girona per anar a treballar, i això permet a l'autor fer-li recórrer tots els tòpics virtuals i físics del viatge en tren: l'observació, la tafaneria, el sommieig i... l'encontre amb en Cosme.

Josep Pla i Vicenç Pagès formen part de la nòmina d'autors que han emprat el tren i les seves característiques singulars per fer viure aventures amoroses més o menys exitoses als seus personatges: Pedro Antonio de Alarcón, Ramón de Campoamor, Narcís Oller, Italo Calvino, Jordi Valor, Mempo Giardinelli, Marguerite Duras, Quim Monzó, Graham Swift, Vicente Molina Foix i tants d'altres.

Com diu en Cosme a la Teresa: "*Es que el tren da mucho de sí.*"

OPINIÓ

Contrastos i semblances entre tres textos d'aire vampíric

Antoni Munné-Jordà em llançà un desafiament durant la presentació de la novel·la *Tenebra*, el divendres 4 d'abril de 2014: assenyalar les analogies i les diferències entre els relats "L'horlà" de Guy de Maupassant, "La xucladora" de Joaquim Ruyra i "El chupador" de Claude Seignolle. He redactat els mots que segueixen com un *divertimento*, amb el desig que la seva lectura sigui, si més no, plaent.

Guy de Maupassant, retratat per Nadar.

D'entrada paleso que els tres textos són escrits en primera persona; en el cas de "L'horlà", em refereixo a la segona versió (1887), la que és més coneguda, la que els crítics qualifiquen de "la bona" i que és la que s'edita habitualment. Aquesta opció per la primera persona implica un acord implícit amb el lector, un lligam més íntim que no pas si els contes fossin escrits en tercera persona. Per tant, de bell antuvi narradors i lectors ignoren les coses que succeiran. Compartiran, doncs, amb el narrador respectiu, la descripció de sensacions i sentiments. Amb aquesta clara intenció, "L'horlà" és un diari íntim; "La xucladora" (1903) i "El chupador" (1960) són escrits personals en els quals es revelen moments, minuts ("La xucladora") o bé setmanes, mesos ("El chupador"), de manera completament subjectiva.

Tant "L'horlà" com "La xucladora" inicien el text amb la descripció realista d'uns períodes de la jornada que procuren benestar al protagonista. Així, llegim "Quina jornada més admirable!" tot just començar "L'horlà", i, a "La xucladora", la definició d'un home tranquil assegut en una roca amb les cames nues ficades dins la mar ("Aquests moments són els millors de la vida"). En canvi, "El chupador" comença amb una frase de connotacions ben contràries: "Ferit pel dolor retornat amb la nit agressiva", i continua amb un reguitzell de turments gens tranquil·litzadors.

És interessant notar les hores diferents durant les quals el sol i els seus rajos tenen un paper important en l'estat d'ànim dels protagonistes; a "L'horlà" és al matí quan el narrador sent felicitat, mentre que a "La xucladora" aquesta mateixa sensació es dona amb les darreres clarors del capvespre. A "El *chupador*" l'únic moment que el protagonista assaboreix una mica d'alleugeriment és al matí. Però és durant la nit, als tres contes, quan s'esdevenen els fets inexplicables i paorosos, com si en aquest període en el qual regna la foscúria tot fos possible; incloent-hi l'existència, o pervivència, de monstres.

Joaquim Ruyra, autor de "La xucladora", una vampira aquàtica.

Els temes del desdoblament i del doble (que tenen lleugeres diferències, segons el psicoanalista Otto Rank, tot i que normalment hi són barrejats) apareixen, a "El *chupador*", just al segon paràgraf, mentre que a les altres dues narracions es presenten unes pàgines més endavant. L'expressió de l'angoixa és gradual a "El *chupador*" ("una altra vegada, aquesta nit!") i a "L'horlà" ("ahir vaig passar una vetlla horrible"); en canvi, a "La xucladora", allò que és gradual no és la inquietud, sinó la descripció de detalls agradosos ("I torna a riure i a mirar-me amb una berganteria trastornadora").

El vampirisme psíquic i físic és present als tres relats, amb matisos diferents. La pèrdua de sang és manifesta a "El *chupador*" des de les primeres línies, mentre que a "La xucladora" només se suggereix ("he reparat que té els ullals fins i punxeguts") i a "L'horlà" és inexistent (l'ésser desconegut prefereix l'aigua i la llet).

Les criatures malignes de "El *chupador*" i "La xucladora" necessiten un cos físic visible per a perpetuar-se en el temps; a "L'horlà", en canvi, tot sembla indicar que la dependència només és puntual, o transitòria, sobretot pel que fa al factor "visible". Aquest detall recorda les deficiències i els errors de les percepcions humanes (René Descartes) com també les seves limitacions (ara em ve al cap el conte "La cosa maleïda" d'Ambrose Bierce, on s'explica amb claredat diàfana que "hi ha sons que no oïm" i que "l'ull de l'home és un instrument imperfecte; abasta només unes poques octaves de la veritable escala cromàtica [...]. Hi ha colors que no podem veure").

Claude Seignolle, autor de "El chupador", en castellà a l'original francès.

Trobem un paral·lelisme intrínsec i simbòlic, potser involuntari per la banda dels autors, entre la toponímia de dos dels indrets que surten als contes: el Mont Saint Michel (a "L'horlà") i el bulevard de Saint Michel (a "El chupador"), uns llocs geogràfics que evocuen (i invoquen, podríem dir) sant Miquel, l'arcàngel assassí de dracs, serps, diables i tota mena de mals, una figura medieval que posteriorment havia de representar, almenys a casa nostra, sant Jordi. Malgrat l'oficialitat d'aquest darrer com a patró de la nació catalana, encara

avui romanen al territori més temples, i pobles, que porten el nom de sant Miquel que no pas el de sant Jordi. Hi ha qui assegura que existeixen lligams ocults, de natura tel·lúrica ancestral, entre els santuaris de sant Miquel.

Les experiències nocturnes que pateix el narrador de "Elchupador", com també les incursions, també nocturnes, que se succeeixen a "L'horlà", fan pensar irremissiblement, contemplat des d'una perspectiva contemporània (abril de 2014), en determinades vivències que expliquen els presumptament abduïts per alienígenes procedents de l'espai. Fins i tot la criatura de "La xucladora", anomenada així pels vells mariners ("M'ho havien explicat alguns mariners vells i no m'ho creia", escriu Ruyra), pot ser interpretada com una referència folklòrica a éssers extraterrestres que, al parer de certs investigadors, habiten els avencs marins.

El suïcidi és considerat a "L'horlà" i a "El chupador" com l'única via de sortida, d'evitar els patiments humans causats per elements sobrenaturals o, com a mínim, que no segueixen els paràmetres convencionals de la realitat. Eludir el parany de "La xucladora" és molt més senzill: amb un parell de renecs i allunyant-se una mica de l'indret maleït n'hi ha prou. I senyar-se, per si de cas.

Ignoro si el present escrit satisfarà la proposta. Confesso, emperò, que m'ha agradat escriure'l.

Emili Gil

(Barcelona, Nit del 15 al 16 d'abril de 2014.)

EVOCACIÓ

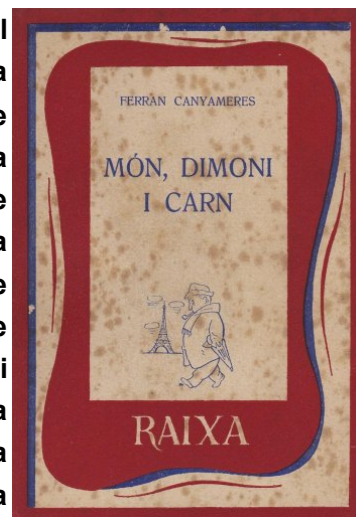
"El misteri de Clara" de Ferran Canyameres

Tot avenç científic sol comportar una discussió ètica i en el cas de la biologia humana aquesta discussió pren caràcter de debat social. La clonació, la fecundació *in vitro* o la selecció genètica són qüestions tecnocientífiques que generen comitès d'ètica, simposis i discussions enceses en ambients no especialitzats. Quan alguna dona ha demanat de ser fecundada amb l'esperma, preservada per congelació, del seu marit mort anteriorment, els diaris n'han parlat i tothom ha coincidit que érem davant d'una decisió que requereix una mirada des de l'ètica.

Fa més de cinquanta anys, un escriptor català va anticipar aquestes qüestions. Ferran Canyameres (Terrassa, 1898 - Barcelona, 1964) és conegut com a poeta, narrador, biògraf i autor teatral. Era de família benestant i, malgrat que va estudiar per a intendent

mercantil i arribà a fer de secretari de la Cambra de comerç de Terrassa, es va dedicar amb passió a la literatura. El 1939, al seu exili parisenc, va fundar l'editorial Albor, que posteriorment va traslladar a Barcelona. Amb motiu del centenari del seu naixement, es va publicar la seva obra completa en sis volums.

Enmig de la seva poesia d'arrel carneriana, les biografies d'Oller i de Clavé, el teatre dramàtic i les memòries, hi destaca un relat publicat el 1962 a la col·lecció "Raixa" dins el recull *Món, dimoni i carn*, titulat "El misteri de Clara". És la història d'un metge que es proposa aclarir el misteri que envolta l'embaràs d'una antiga criada de la seva família, que tingué un fill onze mesos després de quedar vídua. Per més que Clara jura i perjura que no ha estat amb cap home, tothom atribueix l'embaràs a un antic pretendent que ella volia acceptar i la fan marxar del poble. Quan anys després el metge investiga el cas, descobreix que el fill s'assembla al marit difunt de Clara i que té la mateixa deformitat a l'orella. Prova totes les vies de recerca i, a través de la informació que obté sota hipnosi, acaba topant amb un col·lega que té instal·lat a Sant Andreu del Palomar un sòrdid laboratori digne de la novel·la gòtica anglesa. No es tracta de revelar el final al lector, però val a dir que el que descobreix el protagonista, és a dir, el que escrigué Canyameres el 1962, és el que, salvant

les distàncies, fem ara quan inseminem una dona amb l'esperma del seu marit mort.

El relat de Canyameres és interessant no solament perquè anticipa una pràctica científica que s'havia de desplegar trenta anys després, sinó també perquè integra en el relat una bona història, un tema científic i una reflexió ètica sobre el fets.

Jordi Font-Agustí

A la fotografia, Ferran Canyameres a París el 13 de maig de 1952.

RELAT

La fi? de l'evolució

La cèl·lula procariota nedava en el mar primigeni. No flotava a gaire profunditat, així que podia sentir les onades d'aquell oceà tan immens; l'aigua la feia pujar i baixar de manera rítmica, harmoniosa, les onades la bressolaven i li donaven tranquil·litat. I la calor del sol, groc, gegant, a tan poca profunditat com surava, li escalfava el citoplasma i li provocava una sensació molt plaent que li recorria les cadenes d'ADN amunt i avall, i escampava aquella sensació de benestar per tot l'interior de la membrana plasmàtica.

Però aquella cèl·lula sabia que allò s'acabaria: no havia pujat tan a prop de la superfície perquè sí: necessitava aquella escalfor per a començar el procés de divisió. I sabia que aquella vegada seria molt important, estava destinada a donar pas a alguna cosa més que dues simples cèl·lules procariotes; ella desapareixeria, sí, però en aquella immensitat blau-verdosa, sota el sol groc de migdia, dues coses que no havien existit mai fins llavors serien l'inici d'una revolució biològica. Així, quan va haver acumulat prou energia d'aquell sol tan tòrrid temperat per la fredor de l'aigua cristal·lina de l'oceà immaculat, començà el procés de divisió.

El procés era dolorós, molt dolorós: tots els seus cromosomes es partien pel mig, i sentia... sentia com apareixia alguna cosa nova! A dintre de cada una de les meitats, hi creixia una membrana que fins llavors no havia existit mai i embolcallava l'ADN. "Li donarà més protecció", pensava entre crit i crit de dolor, "quan hi hagi una de les moltes tempestes i l'aigua les batzegui d'un costat a l'altre, aquesta nova capa nuclear els protegirà l'ADN i el farà més segur!".

De sobte, va passar una cosa estranya: va aparèixer un remolí del no-res. No era com tots els que havia vist fins llavors: l'aigua era negra, i brillava; no era paral·lel a la superfície, ni xuclava tot el que hi havia a prop, sinó que la cèl·lula n'era repel·lida. No havia vist mai res així!

Una massa deforme va sortir del remolí aterridor, era alguna cosa d'un color vermell molt fosc -color que la cèl·lula procariota no va saber anomenar, ja que no l'havia vist mai abans-, era una cosa horrorosa, era, era... era un càncer per a tot ésser vivent. Allò es menjava l'aigua que l'envoltava, es menjava altres cèl·lules procariotes que es trobava per on passava; s'ho menjava tot!

La cèl·lula va intentar fugir, però estava en ple procés de divisió i no es podia moure prou de pressa. Ben aviat, aquella massa també la va engolir a ella. "No, jo no puc morir! Si acabo ara, no hi pot haver evolució!" Però el càncer no li va fer cas i se la va empassar.

La cèl·lula procariota nedava en el mar primigeni...

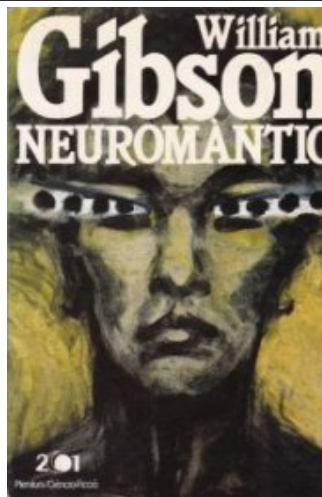
menut

C(F)URTS

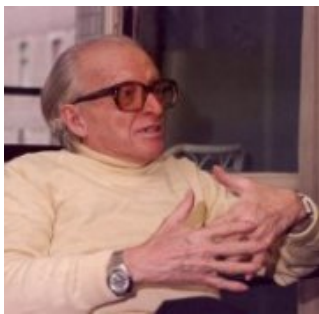
Pel camí que sigui, el missatge arriba, o el carter, ni que no ho faci gaire delicadament, sempre truca dues vegades.

EFEMÈRIDES

El mes de **juliol**, el dia 1, farà 30 anys de la publicació de *Neuromàntic*, emblema desencadenant del cyberpunk, de William Gibson. Era la primera novel·la de Gibson, i és de les poques obres de ciència-ficció que han guanyat els tres premis més importants: el Nebula, l'Hugo i el Philip K. Dick. William Gibson, nascut a Conway (Carolina del Sud, EUA) el 1948, ja feia anys que escrivia contes sobre la influència de la cibernètica damunt el futur de la humanitat. Robert Silverberg va saludar amb entusiasme la novel·la: "William Gibson és un dels nous escriptors de ciència-ficció més estimulants. La seva primera novel·la és un esdeveniment que jo he esperat amb frisança." La col·lecció "2001" de l'editorial Pleniluni en va publicar la traducció catalana, a càrrec de Joan Fontcuberta i Gel, el març de 1988. El títol català adaptava fidelment l'original *Neuromancer*, amb el prefix "neuro", provinent del mot grec que significa "nervi" i per extensió dóna lloc a mots compostos amb significat de "mental", i el sufix "màntic", a partir del mot grec que significa "predicció".

També el **juliol** farà 20 anys de la mort de Pere Calders (20-IX-1912 - 21-VII-1994), autor a qui vam dedicar una àmplia evocació al butlletí 33, la tardor de l'any 2012, en ocasió del centenari del naixement, i recomanàvem una nova lectura dels seus textos, "potser per espolsar-ne les serpentes i els

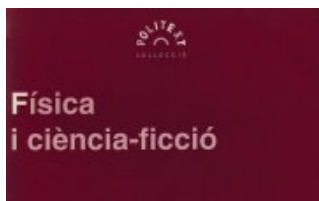
paperets que de vegades els han emmascarat". Efectivament, Calders va conrear seriosament la ciència-ficció, dins el seu to de bonhomiosa ironia, com en el cas del relat "Zero a Malthus", de 1967, en què anticipava el tema de l'eutanàsia com a pretès servei social i font d'alimentació pública, present al film *Soylent Green* (1973) però no a la novel·la *Make room! Make room!* (1966) en què es basava el film, i va lamentar que "el gènere de ciència-ficció ha entrat en una crisi que no havíem previst: la ciència ha anat guanyant terreny a la ficció i ens ha esgotat la capacitat de sorpresa".

El **setembre** es compliran 50 anys de la mort de Ferran Canyameres (25-I-1898 - 27-IX-1964), autor del relat "El misteri de Clara" (1962), al qual dediquem la secció d'evocació. A la seva editorial Albor, que tenia l'exclusiva de les traduccions de les novel·les del seu amic Georges Simenon, Canyameres va donar molta feina de traductor, que signava amb pseudònim o amb el nom de Canyameres mateix, al jove Manuel de Pedrolo, que també feia de model per a les fotografies de les cobertes, amb barret i gavardina o clavant mastegots.

També el **setembre** es compliran 40 anys de la mort d'Aurora Bertrana (29-X-1892 - 3-IX-1974), autora de la novel·la utòpica *La ciutat dels joves* (1971). Filla de Prudenci Bertrana, de qui va escriure la biografia, el 1923 Aurora va anar a Suïssa a estudiar música i després va viatjar pel nord d'Àfrica i pel Pacífic, i fruit de les seves experiències va publicar mitja dotzena de novel·les ambientades en terres exòtiques. Compromesa abans de la guerra, exiliada amb la derrota, a la tornada va continuar escrivint obres realistes sobre la guerra mundial, el turisme o problemes socials, i finalment dos volums de memòries. El 1971, sensible als canvis que es presagiaven, com altres autors es va acostar a la narrativa especulativa, i així va publicar *La ciutat dels joves* en forma de reportatge sobre una nova societat alternativa que haurien construït els fugitius del món caduc.

I finalment també el mes de **setembre** farà 20 anys de la publicació de *Física i ciència-ficció* de Jordi José i Manuel Moreno, tal com relaten els autors mateixos a la secció de Crònica.